

Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n esitys oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden

ESITYS

Yhdistyksemme esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö ryhtyisi toimiin perusopetuslain (628/1998) 1.1.2018 voimaan tulevalla lailla 1507/2016 muutetun 46 §:n *Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetus* ensimmäisen virkkeen muuttamiseksi seuraavasti (muutokset kursiiivilla) samoin 1.1.2018 alkaen:

”Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen sovelletaan, mitä 2 §:ssä, 3 §:ssä, [poistettu: 9 §:n 1 momentissa,] 10, 12–15, 18–22 ja 29 §:ssä, 30 §:n 1 momentissa sekä 31 a, 35, 36, 36 a–g, 37, 38, 40–44, 41 a, 42 a–f ja 47 a §:ssä säädetään *kuitenkin niin, että 3 §:n 3 momentissa säädetty velvoite olla opetuksessa yhteistyössä kotien kanssa koskee yhteistyötä alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajien kanssa, että 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajan oikeutta opetuskielen valinnasta käyttää opiskelija itse, että 12 §:n 2 momentissa tarkoitettua alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajan oikeutta opetettavan äidinkielen valinnasta käyttää opiskelija itse, että jokaisen 13 §:ssä tarkoitettua alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajan uskonnon ja elämäntietämystiedon opetusta koskevan ilmoituksen, pyynnön tai päätöksen tekee opiskelija itse, että 18 §:n 2 momentissa tarkoitettua esityksen erityisistä opetusjärjestelyistä tekee opiskelijan huoltajan sijasta opiskelija itse ja muutoin ennen päätöksen tekoa on varattava opiskelijalle tilaisuus tulla kuulluksi, että kurinpitorangaistuksena opiskelijalle voidaan 36 §:n 1 momentissa säädettyillä perusteilla antaa kirjallinen varoitus tai opiskelija voidaan erottaa oppilaitoksesta enintään yhdeksi vuodeksi sekä asuntolasta määrääjäksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi, että 40 §:n 3 momentissa tarkoitettua alle 18-vuotiaan opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumuksen antaa opiskelija itse ja että 42 b §:ssä päätöksestä opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle tiedoksi antamisella tarkoitetaan päätöksestä opiskelijalle tiedoksi antamista.*”

Tässä 36 §:n 1 momenttiin viittaava teksti korvaa 46 §:n 1 momentissa jo olevan suppeamman tekstin.

Olisi hyvä samalla siirtää teksti ”Opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietämystietoa.” 46 §:n 1 momentin lopusta momentin toiseksi virkkeeksi.

Tämän lakimuutosesityksen lähtökohta ja ydin on tavoite saada siirrettyä uskonnon ja elämäntietämisen opetusta koskevien valintojen tekeminen opiskelijan huoltajalta opiskelijalle itselleen. Perusteluissa tämä kuitenkin käsitellään vasta viimeisenä asiana.

Ylipäänsä puhe- ja päätösvalta alaikäisen opiskelijan opinnoista oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa olisi oltava kauttaaltaan opiskelijalla itsellään siinä mielessä kuin se on opiskelijalla itsellään lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa. Vaikka nämä koulutukset eivät ole rinnakkaisia perusopetukselle vaan sille pohjautuvaa toiseen asteen koulutusta, niin opiskelijoiden olisi oltava keskenään yhdenvertaisessa asemassa ikinsä tähden.

Tämän esityksen valmistelussa on käyty läpi kaikki perusopetuslain pykälät oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen kannalta, jotta olisi voitu verrata alaikäisen opiskelijan päätösvaltaa hänen huoltajansa tai huoltajien päätösvaltaan. Tätä päätösvaltojen punnintaa varten on myös verrattu perusopetuslain säännöksiä lukiolain ja ammatillisesta perusopetuksesta annetun lain säännöksiin.

Lakimuutosehdotuksessa on pyritty siihen, että 46 §:n 1 momentin ensimmäinen virke olisi kaikki ne oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen sovellettavat perusopetuslain nykyiset säännökset kattava, joita ei mainita muualla 46 §:ssä. Onko todella näin, tulisi tietysti huolellisesti tarkastaa. Toisaalta voi kysyä, eikö esimerkiksi luettelosta edelleen poisjätettävä 5 §:n *Muu opetus ja toiminta* säännös, että kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille, koskisi sekin oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta. Ongelma on, että jos jokin säännös on ohitettu, tarkoittaako se, että sitä sitten ei sovelleta eikä edes saa soveltaa.

Ilman 46 §:n muuttamista saattamaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijat yhdenvertaiseen asemaan yllä mainittujen koulutusten opiskelijoiden kanssa ei voida rehellisesti toteuttaa seuraavaa tärkeää tekstiä Opetushallituksen 6.2.2017 julkistaman luonnoksen *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2018* luvun 1.2 *Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet* toisessa kappaleessa: ”Koska aikuisten perusopetusta järjestetään useimmiten aikuislukioissa ja kansanopistoissa, jotka järjestävät myös muuta koulutusta ja opetusta, opetussuunnitelman laadinnassa huolehditaan koko oppilaitoksen tavoitteiden ja käytäntöjen yhdenmukaisuudesta tai keskinäisestä yhteensopivuudesta.”

Lukiolain 2 ja 10 § tulisi samalla muuttaa niin, että lukiokoulutusta järjestettäessä tulee olla yhteistyössä alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajien kanssa, olipa kyseessä sitten nuoriso- tai aikuislukio.

PERUSTELUT

Perusopetuslaissa muiden kuin oppivelvollisten (perus)opetuksesta säädetään tämä nimitys mainiten 1 §:n 3 momentissa, 7 §:n 1 momentissa, 18 §:n 2 momentissa, 46 §:ssä ja tarpeettomaksi käyneessä siirtymäsäännöksessä 55 §:ssä.

On syytä aluksi kirjata, miten perusopetuslain 46 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen perustelut hallituksen esityksissä kuuluvat.

Ensinnäkin voimassa olevan 46 §:n *Muiden kuin oppivelvollisten opetus* yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997 vp): ”Pykälä sisältää luettelon niistä säännöksistä, joita noudatetaan muille kuin oppivelvollisille järjestettävissä perusopetuksessa. Pykälää sovelletaan nykyisin aikuislukiossa, kansalaisopistoissa ja kansanopistoissa annettavaan perusopetukseen.” Ja: ”Tarkoituksena on mahdollistaa nykyisenkaltaisen aikuislukion tuntijaon noudattaminen vastaisuudessakin.”

Itse säännöksen tekstissä tämä soveltaminen on ilmaistu seuraavasti: ”Muille kuin oppivelvollisille annettavasta perusopetuksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 2 §:ssä, 3 §:n 1 ja 2 momentissa, 9 §:n 1 momentissa, 10–15, 18–22 ja 29 §:ssä, 30 §:n 1 momentissa sekä 35, 37, 38 ja 40–44 §:ssä säädetään.” Jatkossa käytetään yksinkertaista puhetapaa sovellettavien säännösten luettelosta.

Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 3/1998 vp hallituksen esityksestä HE 86/1997 vp koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi ei 46 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa käsittele 1 momentin ensimmäistä virkettä.

Sitten 1.1.2018 voimaan tulevan 46 §:n *Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetus* perustelut (HE 178/2016 vp, 2.2 *Ehdotetut muutokset*, s. 14): ”Tässä pykälässä tarkoitettut oppivelvollisuuden ylittäneet ovat käytännössä seitsemäntoista vuotta täyttäneitä. Voimassa olevassa pykälässä useassa kohtaa esiintyvä termi oppilas muutetaan muotoon opiskelija, joka kuvaa paremmin opetuksen oppivelvollisuuden jo ylittänyttä, usein aikuista, kohderyhmää. Pykälän 1 momenttiin tehdään vastaava terminologinen muutos kuin pykälän otsikossa. Lisäksi poistetaan sovellettavien säännösten luettelosta pykälä 11, sillä sen osalta esitykseen sisältyy erityiset säännökset oppivelvollisuuden ylittäneiden osalta. Aiemmin 3 momentissa säädetyn mukaisesti 1 momentissa säädettäisiin, että opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntutkimustietoa. Pykälän 1 ja 2 momentit vastaisivat muilta osin voimassa olevan pykälän 1 ja 2 momentteja.”

Itse säännöksen tekstissä tämä soveltaminen on ilmaistu seuraavasti: ”Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetukseen sovelletaan, mitä 2 §:ssä, 3 §:n 1 ja 2 momentissa, 9 §:n 1 momentissa, 10, 12–15, 18–22 ja 29 §:ssä, 30 §:n 1 momentissa sekä 35, 37, 38 ja 40–44 §:ssä säädetään.”

Esityksemme perusteluissa on aina vertailtava perusopetuslain 46 §:ää lukiolain (629/1998) ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain (630/1998; nimike: 787/2014) kanssa.

Lukiolain (629/1998) myötä lukiokoulutuksessa myös alaikäiset opiskelijat käyttävät puhe- ja päätösvaltaa omaa opiskeluaan koskevista asioista toisin kuin siihenastisen lainsäädännön mukaan (HE 86/1997 vp, yksityiskohtaiset perustelut, 1.2. *Lukiolaki*, s. 70). Tämä ei kuitenkaan alunperin koskenut 9 §:ää *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus*, joka oli vielä vanhan uskonnonvapauslain (267/1922) mukainen.

Myös ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain (630/1998) mukaan opiskelijat, jotka eivät ole täysi-ikäisiä, käyttävät puhe- ja päätösvaltaa omaa opiskeluaan koskevista asioista (HE 86/1997 vp, yksityiskohtaiset perustelut, 1.3. *Laki ammatillisesta koulutuksesta*, s. 79).

1) Alaikäisten opiskelijoiden ikien vertailu. Perusopetuslain 25 §:n 1 momentin mukaan oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Täten, ja myös vakiintuneen tulkinnan (ks. perusopetuslain 1 ja 46 §:n muuttamista koskenut HE 178/2016 vp, s. 2) mukaan oppivelvollisuus päättyy viimeistään sen vuoden kevätlukukauden päättyessä, kun oppilas täyttää 17 vuotta. Näin ollen oppivelvollisuusiän ylittänyt perusopetuksen opiskelija on alaikäinen korkeintaan puoli vuotta, jos hän on syntynyt alkuvuodesta, ja korkeintaan puolitoista vuotta, jos hän on syntynyt loppuvuodesta. Toisaalta normaaliin tahtiin perusopetuksen suorittanut ja välittömästi sen jälkeen joko lukiokoulutukseen tai ammatilliseen peruskoulutukseen siirtynyt opiskelija on koulutuksen aloittaessaan alaikäinen vielä puolitoista vuotta, jos hän on syntynyt alkuvuodesta, ja kaksi ja puoli vuotta, jos hän on syntynyt loppuvuodesta. Itse asiassa ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 25 a § vaatii tietyssä toimitelmässä opiskelijoita edustavalta jäseneltä 15 vuoden vähimmäisiän, joten tätä nuorempiakin opiskelijoita on ajateltu olevan.

Se osuus opiskeluaajasta, jonka opiskelija on alaikäinen, vaihtelee opiskeluaajan (mitoitettun) kestonkin tähden.

Perusopetuslain voimaan tulevan 46 §:n 8 momentin mukaan (oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen) lukutaitovaiheen sekä alku- ja päättövaiheen kattava oppimäärä on laajuudeltaan yhteensä enintään nelivuotinen, ja päätoimisesti opiskellen opinnot tulee suorittaa kuitenkin enintään viidessä vuodessa. Näin ollen esimerkiksi vuoden alussa syntynyt neljä vuotta opiskeleva on korkeintaan osuuden $(1/2)/4=1/8$ opiskeluaajastaan alaikäinen.

Lukiolain 7 §:n *Opetuksen laajuus ja kesto* 1 momentin mukaan lukion oppimäärä on laajuudeltaan kolmivuotinen, ja 24 §:n *Opiskeluaika* 1 momentin

mukaan se tulee suorittaa enintään neljässä vuodessa, jollei opiskelijalle perustellusta syystä myönnetä suoritusajastaan pidennystä. Näin ollen esimerkiksi vuoden lopussa syntynyt normaalin ripeään tahtiin opinnoissaan edennyt olisi osuuden $(2,5/3)=5/6$ opiskeluaikastaan alaikäinen. Lukiokoulutus järjestetäänkin toisaalta nuorille ja toisaalta aikuisille suunnattuna: lukiolain 1 §:n *Soveltamisala ja tarkoitus* 1 momentin mukaan tässä laissa säädetään nuorille ja aikuisille annettavasta perusopetuksen oppimäärään perustuvasta yleisivistävästä lukiokoulutuksesta, ja lain 10 §:n *Tuntijako ja opetussuunnitelman perusteet* 4 momentin mukaan pykälässä tarkoitettut (siis sen otsikossa mainitut) päätökset tehdään tarvittaessa erikseen nuorille ja aikuisille annettavaa opetusta varten.

Toisaalta aikuisille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa on runsaasti alaikäisiä. Opiskelijaksi ottamisen perusteista lukiokoulutuksessa annetun opetusministeriön asetuksen (856/2006) 4 §:n *Opiskelijaksi ottamisen perusteet muussa lukiokoulutuksessa* 2 momentin mukaan alle 18-vuotias hakija saadaan ottaa aikuisille tarkoitettuun lukiokoulutukseen ainoastaan hakijaan liittyvästä erityisestä syystä. Päätöksen opiskelijaksi ottamisesta tekee rehtori. Asetuksen perustelujen ja oikeuskirjallisuudessa esitetyn mukaan erityinen syy voi liittyä esimerkiksi sosiaalisiin ja terveydellisiin syihin. Ks. s. 6 muun muassa lukiolain muuttamista koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 206/2016 vp). Tämän hallituksen esityksen mukaan (s. 11) vuonna 2014 lukiokoulutuksen aikuisten oppimäärän mukaisessa koulutuksessa opiskeli noin 7700 opiskelijaa, joista alle 18-vuotiaana lukio-opintonsa aloittaneita opiskelijoita arvioidaan olleen noin 1330 — siis yli kuudesosa. Esityksessä sanotaankin (s. 8) näyttävän, että näitä on otettu poikkeuksellisen paljon.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 12 §:stä *Tutkintojen ja valmentavan koulutuksen mitoitusperusteet* voidaan päätellä ammatillisen perustutkinnon tuottavan koulutuksen keskimääräiseksi kestoksi kolme vuotta, ja lain 31 §:n *Opiskeluaika* 1 momentin mukaan ammatillinen perustutkinto tulee suorittaa enintään yhtä vuotta tutkinnon laajuudeksi määritellyä aikaa pidemmässä ajassa, jollei opiskelijalle perustellusta syystä myönnetä suoritusajastaan pidennystä. Siis välittömästi peruskoulun jälkeen ammatillisen peruskoulutuksen aloittaneet ja siinä normaalin ripeään tahtiin edenneet ovat valtaosan opiskeluaikastaan alaikäisiä. Toisaalta opiskelijoita on kaikenikäisiä, varttuneita aikuisiakin.

Tässä suhteessa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetus on lähempänä aikuisten lukiokoulutusta kuin nuorison lukiokoulutusta ja ammatillista peruskoulutustakin. Sitä suuremmalla syyllä sen opiskelijoilla tulisi olla sama eli täten täysi puhevalta opinnoistaan.

Johtopäätös: Sekä lukiokoulutuksen aloittavat että ammatillisen peruskoulutuksen aloittavat ovat normaalisti ainakin vuoden nuo-

rempia kuin oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen aloit-
tavat. Kuitenkin edelliset käyttävät itse päätäntävaltaa opinnois-
saan huoltajiensa sijasta alaikäisinä ollessaan toisin kuin monessa
suhteessa jälkimmäiset. Tämä nähdään alempana, eikä eroa tee hy-
väksyttäväksi se, että lukiokoulutus ja ammatillinen peruskoulutus
ovat perusopetusta seuraavaa toisen asteen koulutusta.

2) Oppimäärän laajuus. Perusopetuslain sekä voimassa olevan että voi-
maan tulevan 46 §:n 1 momentin mukaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden pe-
rusopetukseen sovelletaan 9 §:n *Opetuksen laajuus* 1 momenttia, jonka mu-
kaan perusopetuksen oppimäärä on laajuudeltaan yhdeksänvuotinen. Kui-
tenkin voimaan tulevan 46 §:n 8 momentti säätää nyt suoraan, että oppivel-
vollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen lukutaitovaiheen sekä alku- ja päät-
tövaiheen kattava oppimäärä on laajuudeltaan yhteensä enintään nelivuoti-
nen. Näin ollen viittausta 9 §:n 1 momenttiin ei enää tarvita, ja tähänkin
asti sen tarkoitus on kai ollut vain ilmaista oppimäärän laajuus epäsuorasti.

**Johtopäätös: Perusopetuslain 46 §:n 1 momentin oppivelvol-
lisuusiän ylittäneiden perusopetukseen sovellettavien säännösten
luettelosta pitää poistaa 9 §:n 1 momentti.**

3) Opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Sekä voimassa
olevassa että voimaan tulevassa perusopetuslain 46 §:ssä luetellut sovellet-
tavat perusopetuslain säännökset sivuuttavat paljolti viittaukset huoltajaan.
Lisäksi 46 § sivuuttaa 30 §:n *Oikeus saada opetusta* seuraavasti kuuluvan
3 momentin: ”Oppilaan huoltaja päättää 11 §:ssä tarkoitettuja oppiaineita
ja oppimääriä koskevista valinnoista. Valittu aine tai oppimäärä voidaan,
sen jälkeen kun huoltajaa on asiasta kuultu, muuttaa toiseksi, jos opetus-
ta ei voida tarkoituksenmukaisesti järjestää oppilaan omassa eikä muussa
koulussa.” Viittaus tässä on 11 § *Opetuksen sisältö*. Ilmeisesti oppivelvol-
listen perusopetuksessa esimerkiksi oppilaan huoltajan tekemän pakollisena
A-kielenä opetettavan vieraan kielen valinnan saattaa opetuksen järjestäjä
joutua muuttamaan. Viittaus 11 § sisältyy sovellettavien säännösten luette-
loon 46 §:n voimassa olevassa mutta ei voimaan tulevassa muodossa, jossa
sen korvaavat 4 ja 5 momentit.

Nyt 46 §:ssä 30 §:n 3 momentin soveltamatta jättäminen antaa tilan voi-
maan tulevan 46 §:n 3 momentissa tarkoitettulle opetuksen järjestäjän ja
opiskelijan yhdessä laatimalle opiskelijan henkilökohtaiselle opiskelusuunni-
telmalle. Siltä osin siis alaikäinenkin opiskelija käyttää itse puhevaltaa opin-
noissaan.

Siitä, että alaikäisen opiskelijan huoltajalla ei ole osuutta opiskelijan hen-
kilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadinnassa, on toisaalta se omituinen
seurauksensa, että huoltajan puhe- ja päätösvalan käytölle ei silloin ole luon-

tevaa sijaa. Kuitenkin opiskelijan aloittaessa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa kyseessä on selvä siirtymä mahdollisesta aiemmasta oppivelvollisten perusopetuksesta, eikä huoltajan aiempien valintojen tulisi automaattisesti jatkaa ilman uutta harkintaa, vaan huoltajan tulisi tehdä valinnat uudestaan nimenomaisella tavalla. Tämä koskee erityisesti uskonnon ja elämäntietämisen opetukseen liittyviä mahdollisia valintoja. Mutta tämä huoltajan uusien valintojen tarve korostaa sitä, että näiden valintojen tulisi siirtyä opiskelijan itsensä tehtäviksi hänen henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassaan.

Johtopäätös: Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on ilmaisu opiskelijan itsensä opinnoistaan käyttämästä puhe- ja päätösvallasta, jota ei siis tämän suunnitelman laatimisessa käytä alaikäisen opiskelijan osalta hänen huoltajansa. Mutta tämä opiskelijan itsensä käyttämä puhevalta olisi ulotettava paitsi jo johdonmukaisuuden vuoksi myös yhdenvertaisuuden tähden yhtä laajaksi kuin se on opiskelijalla lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa. Siirtymä oppivelvollisten perusopetuksesta oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen vaatisi huoltajalta hänelle jäävien valintojen nimenomaisen uudistamisen, ja nämä uudistamiset olisi siksikin siirrettävä opiskelijan itsensä tehtäviksi.

4) Opetuskieli. Mahdollisen opetuskielen valinnan tekee alaikäisen opiskelijan sijasta hänen huoltajansa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa vaikka sekä lukiokoulutuksessa että ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelija itse. Eroa ei mitenkään perustella pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tämä nähdään seuraavasta.

Perusopetuslain 10 §:n *Opetuskieli* 1 ja 2 momentti kertovat valinnan taustatilanteen: ”(1 momentti) Koulun opetuskieli ja muualla kuin koulussa järjestettävässä opetuksessa käytettävä kieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla oppilaan omalla kielellä, jos se ei vaaranna oppilaan mahdollisuuksia seurata opetusta. (2 momentti) Saamelaiden kotiseutualueella asuvien saamen kieltä osaavien oppilaiden opetus tulee antaa pääosin saamen kielellä. Kuulovammaisille tulee tarvittaessa antaa opetusta myös viittomakielellä.”

Pykälän 3 momentti kuuluu nyt seuraavasti: ”Jos opetuksen järjestäjä antaa opetusta useammalla kuin yhdellä sellaisella 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla opetuskielellä, jolla oppilas pystyy opiskelemaan, oppilaan huoltaja saa valita opetuskielen.” Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997) sanovat seuraavaa: ”Pykälän 3 momentin mukaan oppilaan huoltaja saa valita opetuskielen, jos oppilas pystyy opiskelemaan usealla sellaisella kielellä,

joilla opetusta annetaan.”

Yllä lainatuista sekä voimassa olevan että 1.1.2018 voimaan tulevan perusopetuslain 46 §:n (yksityiskohtaisista) perusteluista nähdään, että niissä ei perustella mitenkään huoltajan päätösvaltaa 10 §:n 3 momentissa.

Lukiolain 6 §:n *Opetuskieli* 1 momentti kertoo valinnan taustatilanteen: ”Lukiokoulutuksessa oppilaitoksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla opiskelijan omalla kielellä, jos se ei vaaranna opiskelijan mahdollisuutta seurata opetusta.”

Pykälän 2 momentti kuuluu nyt seuraavasti: ”Jos koulutuksen järjestäjä antaa opetusta useammalla kuin yhdellä sellaisella 1 momentissa tarkoitetulla opetuskielellä, jolla opiskelija pystyy opiskelemaan, saa opiskelija valita opetuskielen.” Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997) sanovat: ”Pykälän 2 momentin mukaan opiskelija, joka pystyy opiskelemaan usealla opetuskielellä, saa hakeutua valitsemallaan opetuskielellä järjestettävään koulutukseen.”

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 11 §:n *Opetuskieli* 1 momentti kertoo valinnan taustatilanteen: ”Ammatillisessa koulutuksessa oppilaitoksen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Kaksikielisen oppilaitoksen opetuskielenä on suomi ja ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla opiskelijan omalla kielellä, jos se ei vaaranna opiskelijan mahdollisuutta seurata opetusta.”

Pykälän 2 momentti kuuluu nyt seuraavasti: ”Jos koulutuksen järjestäjä antaa opetusta useammalla kuin yhdellä sellaisella 1 momentissa tarkoitetulla opetuskielellä, jolla opiskelija pystyy opiskelemaan, opiskelija saa valita opetuskielen.” Myös nyt pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997) sanovat: ”Pykälän 2 momentin mukaan opiskelija, joka pystyy opiskelemaan usealla opetuskielellä, saa hakeutua valitsemallaan opetuskielellä järjestettävään koulutukseen.”

On huomattava, että yksi aikuisten perusopetuksen kohderyhmä ovat opetussuunnitelman perusteiden 2015 luvun 2.1 mukaan aikuiset (tai varmaankin yleisemmin ymmärrettynä oppivelvollisuusiän ylittäneet) romanit, joilla on vain vähän peruskouluopintoja tai joilta peruskoulun päättötodistus puuttuu, että erityisesti tätä kohderyhmää opiskelukielen valinta koskee ja että ilmeisestikin tässä kohderyhmässä todella on myös alaikäisiä.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa niin, että oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa alaikäinen opiskelija saa huoltajansa sijasta itse valita opetuskielensä. Tämän vaatisi alaikäisten opiskelijain yhdenvertaiseen asemaan saattaminen toisaalta oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa ja toisaal-

ta lukiokoulutuksessa sekä ammatillisesta peruskoulutuksessa.

5) Äidinkielen opetus. Mahdollisen äidinkielenä opetettavan kielen valinnan tekee alaikäisen opiskelijan sijasta hänen huoltajansa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa vaikka lukiokoulutuksessa opiskelija itse. Eroa ei mitenkään perustella pykälien yksityiskohtaisissa perusteluissa. Tämä nähdään seuraavasta.

Perusopetuslain 12 § *Äidinkielen opetus* sanoo: ”(1 momentti) Äidinkielenä opetetaan oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. (2 momentti) Äidinkielenä voidaan huoltajan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä.” Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997) eivät puhu mahdollisen äidinkielenä opetettavan kielen valinnan tekijästä.

Yllä lainatuista sekä voimassa olevan että 1.1.2018 voimaan tulevan perusopetuslain 46 §:n (yksityiskohtaisista) perusteluista nähdään, että niissä ei perustella mitenkään huoltajan päätösvaltaa 12 §:n 2 momentissa.

Lukiolain 8 § *Äidinkielen opetus* sanoo: ”(1 momentti) Äidinkielenä opetetaan opiskelijan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. (2 momentti) Äidinkielenä voidaan opiskelijan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä.” Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997) eivät puhu mahdollisen äidinkielenä opetettavan kielen valinnan tekijästä.

On huomattava, että yksi aikuisten perusopetuksen kohderyhmä ovat opetussuunnitelman perusteiden 2015 luvun 2.1 mukaan aikuiset (tai varmaankin yleisemmin ymmärrettynä oppivelvollisuusiän ylittäneet) romanit, joilla on vain vähän peruskouluopintoja tai joilta peruskoulun päättötodistus puuttuu, että erityisesti tätä kohderyhmää äidinkielenä opetettavan kielen valinta koskee ja että ilmeisestikin tässä kohderyhmässä todella on myös alaikäisiä.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa niin, että oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa alaikäinen opiskelija saa huoltajansa sijasta itse valita äidinkielenä opetettavan kielen. Tämän vaatisi alaikäisten opiskelijain yhdenvertaiseen asemaan saattaminen toisaalta oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa ja toisaalta lukiokoulutuksessa.

6) Yhteistyö kotien kanssa. Tässä päätäntävaltojen vertailu menee oudosti toiseen suuntaan kuin yllä opetuskieltä ja äidinkielen opetusta koskevissa valintatilanteissa. Mutta tämä johtuu vain siitä, että 3 §:n 3 momenttia ei ole luettu sovellettavaksi säännökseksi toisin kuin pitäisi.

Perusopetuslain 3 §:n *Opetuksen järjestämisen perusteet* muuttumattomana säilynyt 3 momentti kuuluu seuraavasti: ”Opetuksessa tulee olla yhteis-

työssä kotien kanssa.” Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 86/1997 vp) sanovat: ”Velvoite toimia yhteistyössä kotien kanssa vastaa voimassa olevaa lainsäädäntöä.”

Perusopetuslain sekä voimassa olevan että 1.1.2018 voimaan tulevan 46 §:n ensimmäinen virke säättää oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen sovellettaviksi 3 §:n momenteista vain 1 ja 2 momentin mutta ei 3 momenttia. Lain 46 §:n *Muiden kuin oppivelvollisten opetus* yllä esitetyissä yksityiskohdissa perusteluissa ei perustella tarkemmin sitä, miksi 3 §:n 3 momenttia ei sovelleta yhteistyöhön alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa (vaikka niiden viittaukset aikuislukioon taitavat kyllä olla oireellisia, kuten alla nähdään). Myöskään 46 §:n *Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetus* yllä esitetyt perustelut eivät tätä kysymystä valaise.

On totta, että sekä voimassa oleva että voimaan tuleva 46 §:n muoto sisällyttää sovellettavaksi 14 §:n *Tuntijako ja opetussuunnitelman perusteet*, jonka mukaan taas lailla 477/2003 säädetyn mukaisesti Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteissa kodin ja koulun yhteistyön keskeisistä periaatteista. Mutta tämän noudattaminen puolestaan vaatisi, että perusopetuslaissa olisi ensin säädetty, että opetuksessa tulee ylipäätään olla yhteistyössä kotien kanssa. Kuitenkaan laissa 477/2003 ei samalla lisätty 3 §:n 3 momenttia 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon, jolloin 3 §:n 3 momentin nimenomainen ohitus tarkoittaa, että velvollisuus (ja oikeus) olla opetuksessa yhteistyössä kotien kanssa ei koske oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta. Voimassa olevassa 46 §:n muodossa puhutaankin esimerkiksi 14 §:n noudattamisesta soveltuvin osin, ja äskeinen osa ei siis ole tällainen soveltuva osa. Tällöin 46 §:n samoin sovellettavaksi säätämästä 15 §:stä *Opetussuunnitelma* soveltamatta jää osa, että opetuksen järjestäjän tulee (siis sen mukaan kuin perusteissa säädetään) opetussuunnitelmassa määrätä kodin ja koulun yhteistyön järjestämistavasta. **On huomattava, että se, että laki 1507/2016 perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta uudistaa 3 §:n 3 momentin pois sulkemisen, merkitsee sitä, että ajallisesti aiempi laki 477/2003 on todellakin jätettävä soveltamatta siltä osin kuin se koskee kodin ja koulun yhteistyötä oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.**

Kuitenkin Opetushallituksen päättämät *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015* sanoo luvussa 1.2 *Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet* (s. 9) seuraavaa: ”On tärkeää, että alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelmatyöhön ja koulun toiminnan suunnitteluun, erityisesti toimintakulttuurin sekä kodin ja koulun yhteistyön kehittämisessä.” On myös huomattava, että Opetushallituksen määräys 19/011/2015 aikuisten perusopetuksen järjestäjille laatia näiden perusteiden mukaiset paikalliset opetussuunnitelmat käyt-

töön otettaviksi 1.8.2016 sanoo seuraavaa: ”Opetuksen järjestäjät eivät voi jättää noudattamatta tätä määräystä tai poiketa siitä.” Täten Opetushallitus velvoittaa aikuisten perusopetuksen järjestäjät toimimaan ikään kuin myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa noudatettaisiin perusopetuslain 3 §:n 3 momenttia alaikäisten opiskelijoiden osalta, mikä on kuitenkin vastoin lainsäätäjän nimenomaista tahtoa. (Lainsäätäjän tahdon sijasta kyse saattaa toki olla lainsäätäjän tarkkaamattomuudesta ja huolimattomuudesta mahdollisten eri tilanteiden kuten alaikäisten opiskelijoiden olemassaolon suhteen, mutta sellainen ei poistaisi ongelmaa.) Opetushallitus kehottaa siis toimimaan lain vastaisesti, minkä itsessään voidaan katsoa olevan Opetushallitukselta lain vastaista toimintaa.

Opetushallitus on uudistamassa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet niin, että uudet paikalliset opetussuunnitelmat otettaisiin käyttöön 1.1.2018. Opetushallituksen 6.2.2017 ajaksi 6.–28.2.2017 kommentoitavaksi julkistama luonnos *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2018* nojaa lakiin (1507/2016) perusopetuslain 1 ja 46 §:n muuttamisesta sekä tämän lain nojalla 23.2.2017 annettuun valtioneuvoston asetukseen perusopetuslaissa tarkoitettun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen 5 ja 7 §:n muuttamisesta (135/2017) sekä samoin 23.2.2017 annettuun valtioneuvoston asetukseen perusopetusasetuksen 8 ja 10 §:n muuttamisesta (136/2017). Laki ja asetukset tulevat voimaan 1.1.2018. Allekirjoittanut kysyi 20.2.2017 Opetushallituksen verkkokommentoinnissa, onko vika lainsäädännössä (”asetuksessa” allekirjoittaneen huolimattomuutta) vai luonnoksessa, kun mukana on esimerkiksi seuraava virke (luku 1.2 *Paikallisen opetussuunnitelman laatimista ohjaavat periaatteet*, s. 7): ”On tärkeää, että alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajat voivat osallistua opetussuunnitelmatyöhön ja oppilaitoksen toiminnan suunnitteluun, erityisesti toimintakulttuurin sekä kodin ja koulun yhteistyön kehittämisessä.” — Todellakin, millä oikeudella huoltajat voisivat osallistua opetussuunnitelmatyöhön ja oppilaitoksen toiminnan suunnitteluun? Huoltajathan voisivat toimia, paitsi toki joidenkin opiskelijoita tueksi, niin joidenkin toisten opiskelijoiden etua vastaan.

Opetussuunnitelman perusteet vahvistettaneen jo huhtikuussa.

Lukiolain 2 §:n *Lukiokoulutuksen tavoitteet 2* momentti sanoo: ”Nuorten lukiokoulutuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.” Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen (HE 86/1997 vp) mukaan tämä koskee vain alaikäisiä opiskelijoita: ”Pykälän 2 momentin säännös edellyttää, että nuorille alaikäisille annettavassa koulutuksessa opettajien ja koulun muun henkilöstön tulee olla tarvittaessa yhteydessä myös opiskelijan huoltajiin. Yhteistyön muodot ja käytännön järjestelyt jäävät koulutuksen järjestäjien päätettäväksi.” Tärkeämpää on huomata, että säännös koskee siis vain nuorisolukioita, ei aikuis-

lukioita.

Itse asiassa lukiolain 10 §:ään *Tuntijako ja opetussuunnitelman perusteet* lailla 478/2003 säädettyjen lisäysten mukaisesti Opetushallitus päättää opetussuunnitelman perusteissa oppilaitoksen ja kodin yhteistyön keskeisistä periaatteista mutta niin, että kodin ja oppilaitoksen yhteistyötä koskevia asioita ei sisällytetä aikuisille annettavaa opetusta varten laadittaviin opetussuunnitelman perusteisiin. Tällöin lukiolain 11 §:ään *Opetussuunnitelma* lailla 478/2003 säädetty lisäys, että koulutuksen järjestäjän tulee opetussuunnitelmassa määrätä kodin ja oppilaitoksen yhteistyön järjestämistavasta, ei tietenkään koske aikuisille annettavaa opetusta varten laadittavaa opetussuunnitelmaa. Tämä poistaa velvoitteen (ja oikeuden) aikuisten oppimäärän mukaista lukiokoulutusta järjestävältä oppilaitokselta olla koulutuksessa yhteistyössä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa.

Kuitenkin Opetushallituksen määräämät *Aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2015* sanoo luvussa 1.1 *Opetussuunnitelman laatiminen* (s. 10) seuraavaa: ”Alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden vanhemmilla ja huoltajilla tulee olla mahdollisuus tutustua opetussuunnitelmaan.” Mutta mihin perustuu viittaus huoltajiin? Seuraavaan jatkotekstiinkö: ”Yhteistyöllä eri tahojen kanssa pyritään varmistamaan aikuisten lukiokoulutuksen korkeatasoisuus, yhteiskunnallinen merkittävyys sekä koko yhteisön sitoutuminen yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin ja toimintatapoihin.” Mutta ehkäpä (myös) lukioasetuksen (810/1998) 6 §:n *Arviointi opintojen aikana* 1 momenttiin, jonka mukaan opiskelijan työskentelystä ja opintojen edistymisestä on annettava riittävän usein tietoa opiskelijalle ja hänen huoltajalleen; arvioinnin ymmärtämistä vartenhan huoltajan saattaa olla tarpeen tietää opetussuunnitelmasta. Huoltajiin viitataan lisäksi perusteiden luvussa 4.2 *Oppimisen ja opiskelun tuki* (s. 19), jossa sanotaan, että opiskelijoille ja alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden huoltajille annetaan tietoa tuen saannin mahdollisuuksista. Opetussuunnitelmahan olisi yksi tiedottamisen tapa. Kyseessä olisi sopivan suppeaksi jäävä aikuisten lukiokoulutuksen yhteistyö kotien kanssa.

Nykyään, jolloin lukiokoulutusta aikuisten oppimäärän mukaisesti opiskelevista yli kuudesosa on alaikäisiä, kuten yllä nähtiin, ei oppilaitosten yhteistyöstä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa varmastikaan säädettäisi lukiolaissa eri tavoin sen mukaan, onko kyseessä nuorisolukio vaiko aikuislukio.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain alkuperäisen 5 §:n *Koulutuksen tavoitteet* 3 momentti sanoi: ”Nuorille järjestettävässä koulutuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa.” Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen (HE 86/1997 vp) mukaan tämä koski niitä nuoria, jotka eivät ole täysi-ikäisiä: ”Pykälän 3 momentti edellyttää, että koulutuksessa, joka anne-

taan niille nuorille, jotka eivät ole täysi-ikäisiä, opettajien ja oppilaitoksen muun henkilöstön tulee olla tarvittaessa yhteydessä myös opiskelijan huoltajiin. Yhteistyön muodot ja käytännön järjestelyt jäävät koulutuksen järjestäjien päätettäväksi.” Laissa olikin alunperin 13 § *Koulutuksen tavoitteista päättäminen ja opetussuunnitelman perusteet*, jonka 2 momentin mukaan opetussuunnitelman perusteet voidaan antaa erikseen nuorten ja aikuisten koulutusta varten, mutta lailla 479/2003 tehdyllä 2 momentin muuttamisella tästä säännöksestä luovuttiin. Ammatillista peruskoulutusta ei järjestetäkään nuorille ja aikuisille erikseen, vaan opiskelijoissa on niin 15-vuotiaita juuri peruskoulusta tulleita kuin aikuisia ammatinvaihtajia.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain lailla 787/2014 muutetun 5 §:n *Koulutuksen tavoitteet* 3 momentti sanoo: ”Koulutusta järjestettäessä tulee olla yhteistyössä alle 18-vuotiaiden opiskelijoiden kotien ja huoltajien kanssa.” Muutoksen yksityiskohtaiset perustelut (HE 12/2014 vp) sisälsivät seuraavaa: ”Ehdotettu muutos tarkentaa säännöksen sanamuotoa, mutta ei merkitse voimassa olevan velvoitteen sisällöllistä muuttamista tai laajentumista.”

Ilmeisesti on niin, että perusopetuslaki säädettäessä (HE 86/1997 vp) koettiin oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetus opiskelijoiden ikärakenteen osalta aikuisten lukiokoulutuksen kaltaiseksi ja että siksi 46 §:ssä suljettiin pois 3 §:n 3 momentin velvoite olla opetuksessa yhteistyössä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa kuten lukiolaki samanaikaisesti säädettäessä sama velvoite suljettiin pois aikuisten lukiokoulutuksesta. Siten ainakin näyttäisi olevan yllä esitettyjen 46 §:n aikuislukioon viittaavien yksityiskohtaisten perustelujen valossa.

Kerrattakoon, että laki 1507/2016 uudistaa lain 628/1998 alkuperäisen kiellon olla oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa yhteistyössä kotien kanssa. Kiellon, sillä oppilaitoksen yhteistyön alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa voidaan nähdä antavan huoltajille valtaa toimia myös opiskelijoiden etua vastaan, aivan kuten esittämämme lakiesitys osoittaa jopa itse perusopetuslain asettavan alaikäiset opiskelijat samanikäisiä ja nuorempia lukion opiskelijoita huonompaan asemaan uskonnon ja elämäntiedon opetusta koskevissa valinnoissa eli siis opiskelijain oman uskonnonvapauden kannalta.

Sikäli tällaista yhteistyötä koskevien säännösten poissa- tai vastaavasti mukanaolo asettaa alaikäiset opiskelijat huoltajiensa suhteen vahvempaan asemaan aikuisten perusopetuksessa ja aikuisten lukiokoulutuksessa kuin ammatillisessa peruskoulutuksessa ja nuorison lukiokoulutuksessa. Valta-asetat ovat siis toiset kuin esimerkiksi opetuskieltä koskevissa säännöksissä. Se ei ole johdonmukaista. Toisaalta jo siksi myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa tulisi alaikäisillä opiskelijoilla itsellään olla puhevalta opin-

noistaan. Mutta sen lisäksi ja tästä ehdotuksemme vaatimuksesta huolimatta lakeja pitäisi johdonmukaisuuden vuoksi muuttaa niin, että myös aikuisten perusopetuksessa ja aikuisten lukiokoulutuksessa tulisi olla yhteistyössä alaikäisten opiskelijoiden huoltajien kanssa.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa niin, että oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa tulee alaikäisen opiskelijan osalta olla yhteistyössä huoltajien kanssa eli että 3 §:stä myös 3 momentti eli täten koko 3 § sisällytettäisiin 46 §:n 1 momentissa luetteluihin sovellettaviin säännöksiin. Tämän vaatisi alaikäisten opiskelijain huoltajien yhdenvertaiseen asemaan saattaminen toisaalta oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa ja toisaalta nuorison lukiokoulutuksessa sekä ammatillisesta peruskoulutuksessa. Tämä myös poistaisi ristiriidan toisaalta lainsäädännön ja toisaalta Opetushallituksen sekä ilmeisesti myös aikuisten perusopetuksen järjestäjien omaksuman nykyisellään lainvastaisen käytännön soveltaa luvattomasti 3 §:n 3 momenttia välillä. Samoin lukiolain 2 ja 10 § tulisi muuttaa niin, että aina lukiokoulutuksessa tulee alaikäisen opiskelijan osalta olla yhteistyössä huoltajien kanssa.

7) Erityiset opetusjärjestelyt. Perusopetuslain 18 §:ään *Erityiset opetusjärjestelyt* lailla 477/2003 lisätty 2 momentti kuuluu seuraavasti: ”Jos oppilaan huoltaja ei ole tehnyt esitystä opiskelun järjestämisestä 1 momentissa tarkoitettulla tai sen nojalla säädetyllä tavalla, on huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksen tekemistä. Muille kuin oppivelvollisille järjestettävässä opetuksessa on vastaavasti varattava oppilaalle tilaisuus tulla kuulluksi.”

Momentin jälkimmäisessä virkkeessä lukee ”vastaavasti”, ei ”myös”, joten oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa tilaisuus kuulemiseen on siis varattava opiskelijalle mutta ei hänen huoltajalleen. On silloin omituisia, että esityksen tekoon taas ei vastaavasti ole oikeutta yksin alaikäiselläkin opiskelijalla vaan edelleenkin yksin huoltajalla kuten oppivelvollisten opetuksessa.

Lukiolain 13 §:ään *Erityiset opetusjärjestelyt* lailla 478/2003 lisätyn 2 momentin mukaan, jos opiskelija ei ole tehnyt esitystä opiskelun järjestämisestä 1 momentissa tarkoitettulla tai sen nojalla säädetyllä tavalla, hänelle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen päätöksen tekemistä.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain lailla 246/2015 muutetun 21 §:n *Erityiset opiskelijajärjestelyt* 3 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä päättää erityisistä opiskelijajärjestelyistä; ja opiskelijaa ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa tulee kuulla ennen päätöksen tekemistä, jos eri-

tyiset opiskelujärjestelyt eivät perustu opiskelijan tekemään esitykseen.

Yhdenvertaisuuden vuoksi myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa olisi mahdollisen esityksen opiskelijan erityisistä opetusjärjestelyistä oltava opiskelijan huoltajan sijasta opiskelijan itsensä tekemä. Lisäksi ilman tällaista esitystä olisi ennen erityisistä opetusjärjestelyistä päätöksen tekemistä edelleenkin varattava vain opiskelijalle tilaisuus tulla kuulluksi.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa niin, että oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa 18 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettu oikeus tehdä esitys opiskelijan erityisistä opetusjärjestelyistä on opiskelijan huoltajan sijasta opiskelijalla itsellään ja että ilman tällaista esitystä on ennen erityisistä opetusjärjestelyistä päätöksen tekemistä varattava edelleenkin vain opiskelijalle itselleen tilaisuus tulla kuulluksi.

8) Opiskeluhoito. On syytä katsoa myös opiskeluhoitoa eli oppilas- ja opiskelijahuoltoa alaikäisen opiskelijan ja hänen huoltajiensa keskinäisen päätösvallan tarkastelussa. Tämä osuus on pitkäkö, mutta samalla perusopetuslain 46 §:stä paljastuu uusi ongelma: opiskeluhoitoa koskevan 31 a §:n maininnan unohtaminen sovellettavien säännösten luettelosta.

Perusopetuslain 31 a §:n *Oppilashuolto* mukaan oppilashuollosta säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Lukiolain 29 a §:n *Opiskelijahuolto* mukaan opiskelijan oikeudesta opiskelijahuoltoon säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013). Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 37 a §:n *Opiskelijahuolto sekä kodin ja oppilaitoksen yhteistyö* mukaan Opetushallitus määrää kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeisistä periaatteista sekä opetustoimeen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteista.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 1 §:n *Lain soveltamisala* 1 momentin mukaan laissa säädetään perusopetuslaissa tarkoitettussa opetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolaissa ja ammatillisesta [perus]koulutuksesta annettussa laissa tarkoitettussa koulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhoitoon. Pykälän 2 momentti sulkee pois eräitä opiskelijaryhmiä, kuten aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman mukaan opiskelevat opiskelijat, mutta se ei ole oleellista tässä tarkastelussa, vaan lakia sovelletaan erityisesti perusopetuksen koko oppimäärää aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan opiskeleviin. Saman pykälän 3 momentin mukaan mitä kyseisessä laissa säädetään opiskelijasta, koulutuksen järjestäjästä ja oppilaitoksesta, koskee myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta, opetuksen järjestäjää ja koulua, mikä terminologiasta todettakoon.

Kääntäen oppilas- ja opiskelijahuoltolain 24 §:n *Valtakunnallinen ohjaus* 1 momentin mukaan kodin ja oppilaitoksen yhteistyön sekä opiskeluhoollon

keskeisistä periaatteista ja opetustoimeen kuuluvan opiskeluhuollon tavoitteista päätetään osana opetussuunnitelman perusteita tai muussa määräyksessä siten kuin perusopetuslain 14 §:ssä, lukiolain 10 §:ssä ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 37 a §:ssä säädetään.

Kuitenkin perusopetuslain 46 §:n yhä tietien sivuuttaessa perusopetuslain 3 §:n 3 momentin ei oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa voida soveltaa äskeistä viittausta kodin ja oppilaitoksen yhteistyön keskeisiin periaatteisiin edes alaikäisten opiskelijoiden suhteen muuten kuin mitä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki suoraan vaatii opiskeluhuollon osalta lain 13 §:ssä *Opiskeluhoitosuunnitelma*. Tämän pykälän 1 momentin mukaan opiskeluhoitosuunnitelma on laadittava yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa; ja 2 momentin mukaan opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattava yhteistyön järjestäminen opiskelijoiden ja heidän perheidensä kanssa.

Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet sisältää luvun opiskeluhuollosta (2015: luku 5.3; 2018, luonnos: luku 5.4).

Toisaalta perusopetuslain 46 § sekä voimassa olevassa alkuperäisessä muodossaan että 1.1.2018 voimaan tulevassa uudessa muodossaan jättää lukematta perusopetuslain 31 a §:n sovellettavien pykälien joukkoon. **Mutta voisiko ajatella, että lakiin vasta vuonna 2003 lisätystä 31 a §:stä vain unohdettiin lisätä maininta 46 §:n uuteen muotoon? Pykälän sivuuttaminen on ristiriidassa oppilas- ja opiskelijahuoltolain kanssa, joten kyse ei kaikeksi ole tarkoituksellisesta 31 a §:n soveltamisen kiellosta.** Uusien opetussuunnitelman perusteiden luonnoksessa tämä ristiriita olisi sitten ohitettu ja nojattu suoraan oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 3 §:n *Opiskeluhuollon kokonaisuus* 3 momentti, 8 §:n *Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto* 3 momentti (tai ainakin terveydenhuoltolain 16 § *Kouluterveydenhuolto*: perusopetus sekä terveydenhuoltolain 17 § *Opiskeluterveydenhuolto*: lukiokoulutus ja ammatillinen perusopetus) ja 11 §:n *Tiedottamis- ja ohjausvelvollisuus* 1 momentti puhuvat opiskeluhuollon järjestämisestä yhteistyössä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa.

Opiskelijan huoltajasta lähinnä vain toissijaisena päättäjänä puhutaan 14 §:n *Opiskeluhoitoryhmät* 4 momentissa, jonka mukaan (tapauskohtaisesti koottavaan monialaiseen) asiantuntijaryhmään voidaan nimittää asiantuntijoita jäseneksi vain opiskelijan, tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa suostumuksella. Sama koskee 15 §:n *Oikeus saada opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja* 1 ja 2 momentteja, 16 §:n *Yhteydenotto opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen saamiseksi* 4 momenttia, 19 §:n *Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhoitoasian käsittely* 1 ja 2 momentteja, 22 §:n *Opiske-*

luhuoltorekisteriin sisältyvien tietojen salassapito 2 momentin kohtaa 1 sekä 23 §:n Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista 3 momenttia. Tosin 15 §:n 2 momentin mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin kanssa (1 momentissa tarkoitettun opiskelijan itsensä pyynnön ohella myös) opiskelijan huoltajan tai muun henkilön yhteydenoton perusteella; tällainen itsenäinen päätösvalta siis huoltajalla kyllä on.

Joka tapauksessa 20 §:n *Opiskeluhuollon kertomukset* 4 momentin kohdan 1 mukaan opiskeluhuoltokertomukseen kirjataan alaikäisen tai muutoin vajaavaltaisen opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot. Opiskelijan muusta laillisesta edustajasta on puhuttu myös edellisessä kappaleessa mainituissa säännöksissä.

Lopuksi on syytä lainata kokonaisuudessaan oppilas- ja opiskelijahuoltolain 18 § *Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa*, sillä pykälä antaa alaikäiselle opiskelijalle oikeuden toimia huoltajiensa tahdon vastaisestikin: ”(1 momentti) Opiskeluhuoltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan ja hänen huoltajiensa kanssa. Opiskelijan omat toivomukset ja mielipiteet on otettava huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisissa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. (2 momentti) Alaikäinen ja muu vajaavaltainen voi, ottaen huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muut henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä asian laatu, painavasta syystä kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta itseään koskevan opiskeluhuoltoasian käsittelyyn sekä antamasta itseään koskevia salassa pidettäviä opiskeluhuollon tietoja huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi hänen etunsa vastaista. Arvion vajaavaltaisen edun toteutumisesta tekee opiskeluhuollon henkilöstöön kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö. (3 momentti) Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä opiskeluhuollon palveluja.”

Johtopäätös: Opiskeluhuollon lainsäädäntö kohtelee samalla tavoin alaikäisiä opiskelijoita oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa, nuorisolukiossa ja ammatillisessa perusopetuksessa. Opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa on oltava yhteistyössä, mutta opiskelijalla on myös ratkaisevalla tavalla oikeus itsenäiseen päätösvalttaan. Perusopetuslain 46 §:ssä säädetty kodin kanssa tehtävän yhteistyön ohitus ja mahdollisesti jopa kieltö tulee kumotuksi ainakin opiskeluhuollon osalta. Siis 3 §:n 3 momentin maininta olisi lisättävä 46 §:ään. Samoin 31 a § olisi selvyiden vuoksi lisättävä 46 §:n 1 momentissa lueteltujen sovellettävien säännösten luetteloon. Sen lisäämättä jättäminen 46 §:n äskettäisessä muuttamisessa on ilmeisesti unohdus tai tarkoituksel-

linen, mutta väärä vaivannäön säästäminen.

9) Opiskelijan arviointi. Perusopetuslain 22 §:ään *Oppilaan arviointi* nojautuva perusopetusasetuksen 2 luku *Oppilaan arviointi* viittaa huoltajaan, sillä asetuksen 10 §:n *Arviointi opintojen aikana* 1 momentin mukaan oppilaan opintojen edistymisestä sekä oppilaan työskentelystä ja käyttäytymisestä on annettava riittävän usein tietoa oppilaalle ja hänen huoltajalleen. Vastavaa on myös lukioasetuksen 6 §:n *Arviointi opintojen aikana* 1 momentissa (ilman käyttäytymisen arviointia, jota opetussuunnitelman perusteiden mukaan ei ole myöskään oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetuksessa). Toisaalta ja sinänsä mielenkiintoisesti ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 24 b §:n *Oppimisen arviointi* 1 momentti puhuu palautteen antamisesta vain opiskelijalle, ei huoltajalle. Huoltajasta ei puhuta myöskään ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun valtioneuvoston asetuksen (811/1998) luvussa 2 *Opiskelijan arviointi*.

Johtopäätös: Arviointissakin olisi kyse yhteistyöstä kotien kanssa, jollaisen 46 § haluaisi kieltää.

10) Salassapito. Perusopetuslain 40 §:n *Henkilötietojen salassapito ja käsittely* 3 momentin mukaan oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta. Tämän säännöksen esityöt (HE 109/2009 vp, SiVM 4/2010 vp) eivät anna säännökselle lisävalaistusta. Toisaalta vastaavat lukiolain 32 § *Salassapito* ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 43 § *Julkisuus ja tiedonsaantioikeus* eivät kyseistä suostumusta mainitse edes opiskelijan itsensä antamana, joten alaikäisen opiskelijan huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumusta ei vaadita, vaan on ymmärrettävä, että suostumuksen, jos sellaista ylipäättään tarvitaan, antaa opiskelija itse.

Johtopäätös: Perusopetuslain 40 §:n 3 momenttia ei ehkä olisi käytännöllistä sulkea 46 §:n sanamuodosta ”40–44 §:ssä” pois, mutta säännöksen soveltamiselle tulisi asettaa ehto, että suostumuksen antaa aina opiskelija itse.

11) Kasvatuskeskustelu. Perusopetuslain säännöstä 35 a § *Kasvatuskeskustelu* vastaavaa säännöstä ei lukiolaissa eikä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa ole, ja sisällöllisesti se aivan selvästi koskeekin vain oppivelvollisuusikäisten perusopetusta. Pykälän yksityiskohtaiset perustelut (HE 66/2013 vp, s. 45) jopa viittaavat jälki-istuntoihin.

Kuitenkin voimassa oleva *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015* viittaa 35 a §:ään (lakiviite 36) ja käsittelee sitä, myös 29 §:n *Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön* osalta (lakiviite 38), luvussa 5.4 *Kasvatuskeskustelut ja kurinpidollisten keinojen käyttö*. Mutta sitten Ope-

tushallituksen 6.2.2017 julkistamassa luonnoksessa *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2018* sana ”kasvatuskeskustelu” esiintyy enää vain otsikossa *5 Ohjaus, oppimisen ja opiskelun tuki, opiskeluhuolto sekä kasvatuskeskustelut ja kurinpidollisten keinojen käyttö*, siis aiheetta. Opetushallituksen verkkokyselyssä allekirjoittanut pyysi kommentissaan 20.2.2017 poistamaan tuon sanan perusteluna se, että voimaan tulevassa 46 §:ssä ei sovellettaviin perusopetuslain pykälisiin lueta 35 a §:ää. Mutta eihän siinä sovellettavaksi lueta myöskään esimerkiksi oppilashuoltoa koskevaa 31 a §:ää, vaikka tietysti pitäisi, kuten Opetushallituskin on ymmärtänyt, joten tämä perustelu ei sinänsä ollut riittävä.

Johtopäätös: Viittausta 35 a §:ään ei pidä 46 §:ään tuoda. Mutta Opetushallituksen epätietoisuus sen kanssa osoittaa, että on haitallista, kun voimaan tulevankaan 46 §:n 1 momentin luettelo oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen sovellettavista perusopetuslain säännöksistä ei ole kattava.

12) Kurinpito. Perusopetuslain niin voimassa olevan kuin voimaan tulevan 46 §:n 1 momentissa on viitattu 36 §:n *Kurinpito* 1 momenttiin muuttaen sitä niin, että oppivelvollisten perusopetuksen jälki-istunnosta on luovuttu ja erottamiselle on yhden vuoden enimmäispituus kolmen kuukauden sijasta. Koko näin muutettua pykälää vastaavat säännökset ovat lukiolaissa 26 § *Kurinpito* sekä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa 35 § *Kurinpito*, joissa niissäkin erottamiselle on yhden vuoden enimmäispituus.

Perusopetuslaissa on lisäksi säännökset 36 a § *Menettely kurinpitotilanteissa ja erottamisen täytäntöönpano*, 36 b § *Häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan poistaminen*, 36 c § *Kurinpitomenettelyn suhde syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun*, 36 d § *Oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita*, 36 e § *Oikeus tarkastaa oppilaan tavarat*, 36 f § *Haltuunoton ja tarkastamisen yleiset periaatteet* ja 36 g § *Haltuun otettujen esineiden ja aineiden luovuttaminen ja hävittäminen*, joita vastaavat lukiolaissa pykälät 26 a–g § sekä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa pykälät 35 a–g §. Kaikkien näiden a-pykälien mukaan ennen kurinpitorangastuksen antamista on oppilaan/opiskelijan huoltajalle varattava tilaisuus tulla kuuluksi (35 a §:n 3 momentissa tämä on sanottu hiukan toisin).

Perusopetuslain säännöksiä 36 h § *Oppilashuolto kurinpidon ja ojentamisen yhteydessä* ja 36 i § *Kurinpidollisten ja kasvatuksellisten toimien seuraaminen* vastaavia säännöksiä ei lukiolaissa eikä ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa ole, ja sisällöllisesti ne koskevatkin vain oppivelvollisuusikäisten perusopetusta.

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijan ja hänen kansaopiskelijoidensa, opettajiensa sekä oppilaitoksensa oikeusturva vaatisi, että

kurinpitoasioita koskevia säännöksiä olisi 46 §:n sanamuodonkin perusteella sovellettava. Onko sovellettava, jää epäselväksi 1.1.2018 alkaen 46 §:n vaietes-
sa. Oleelliset muutokset säännöksiin olisi tietysti yksilöitävä 46 §:n 1 momen-
tissa kuten 36 §:n 1 momentin osalta on yksilöity jälki-istunnosta luopumi-
nen ja erottamisen yhden vuoden enimmäispituus. Mutta nämä näyttävätkin
olevan ainoat tarvittavat muutosten yksilöinnit.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 §:n 1 momentissa lueteltuihin sovellettaviin säännöksiin olisi kurinpitoasioiden eri osapuolten oikeusturvan tähden lisättävä 36 § jo esitetyin muutoksin ja 36 a–g §. (Kurinpitoasioita koskee myös seuraava kohta 12.)

13) Asuntolasta erottaminen kurinpitorangaistuksena. Lukiolain 26 §:n 1 momentti säätää perusteista antaa opiskelijalle kirjallinen varoitus, erottaa opiskelija oppilaitoksesta määräajaksi, enintään yhdeksi vuodeksi, sekä erottaa opiskelija asuntolasta määräajaksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi, ja nimeää nämä toimenpiteet kurinpitorangaistuksiksi.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 35 a §:n *Menettely opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista koskevassa asiassa sekä kurinpitoasiassa* 3 momentti lukee opiskelijan oppilaitoksesta erottamisen, opiskelijan asuntolasta erottamisen ja opiskelijalle kirjallisen varoituksen antamisen kurinpitorangaistuksiksi, ja lain 35 §:n 2 momentti säätää perusteista kirjallisen varoituksen antamiselle, määräajaksi, enintään yhdeksi vuodeksi oppilaitoksesta erottamiselle sekä asuntolasta määräajaksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi erottamiselle.

Eduskunnan sivistysvaliokunta lausui mietinnössään SiVM 3/1998 vp hallituksen esityksestä HE 86/1997 vp koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi asuntolasta erottamisesta seuraavaa. Ensiksikin yksityiskohtaisissa perusteluissa lukiolaille (s. 41): ”26 §. *Kurinpito*. Opetusministeriöstä saadun selvityksen perusteella 1 momenttiin ehdotetaan uutena kurinpitorangaistuksena hallituksen esitykseen nähden asuntolasta erottamista. Tämä rangaistuskeino on nykyisin mainittu ammatillisia oppilaitoksia koskevissa asetuksissa. Uudessa lainsäädännössä kaikki kurinpito- ja ojennuskeinot mainitaan laeissa. Asuntolasta erottaminen on valiokunnan saaman selvityksen mukaan jäänyt pois ammatillista koulutusta koskevasta laista, mihin se nyt esitetään myös lisättäväksi. Tarkoituksena on, että lukiota ja ammatillista koulutusta koskevat säännökset vastaisivat toisiaan myös tältä osin. Valiokunta ehdottaa vastaavaa muutosta ammatillista koulutusta koskevan lain 35 §:n 1 momenttiin.”

Sitten yksityiskohtaisissa perusteluissa laille ammatillisesta koulutuksesta (s. 49): ”35 § (34 §). *Kurinpito*. Opetusministeriöstä saadun selvityksen perusteella 1 momenttiin ehdotetaan voimassa olevien asetuksen tasoisten säännös-

ten mukaisesti lisättäväksi säännös, joka mahdollistaa opiskelijan erottamisen kurinpitosyistä koulutuksen järjestäjän hänelle osoittamasta opiskelija-asuntolasta.”

Perusopetuslain (vanhan/uuden) 46 §:n 1 momentti viittaa asuntoloihin: ”Opetuksessa, joka on kunnan tai kuntayhtymän päätöksen taikka 7 §:ssä tarkoitettuun lupaan sisältyvän määräyksen perusteella järjestetty sisäoppilaitosmuotoisesti, oppilaalla/opiskelijalla on oikeus maksuttomaan asumiseen sekä riittävään päivittäiseen maksuttomaan ruokailuun.”

Tämän perusteella eri koulutuksissa olevien opiskelijoiden ja heidän oppilaitostensa yhdenvertaisen kohtelun tähden olisi 46 §:n 1 momentissa syytä säätää asuntolasta määräajaksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi erottamisesta kurinpitorangeistuksena, joka voidaan antaa 36 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla. Silloin asuntolasta erottaminen tulisi kohdelluksi myös 36 a §:ssä samalla tavoin kuin oppilaitoksesta erottaminen.

(Yksi aikuisten perusopetuksen kohderyhmä ovat opetussuunnitelman perusteiden 2015 luvun 2.1 mukaan vangit, joilta puuttuu perusopetuksen päätötodistus tai joilla ei ole tarvittavia opiskeluvalmiuksia jatkaakseen opintoja toiselle asteelle. Asuntolasta erottamisen ei ilmeisestä syystä tulisi koskea tämän ryhmän opiskelijoita!)

Johtopäätös: Asuntolasta erottamisen mahdollisuus olisi syytä ja riittävää lisätä 46 §:n 1 momenttiin seuraavasti: ”Kurinpitorangeistuksena opiskelijalle voidaan 36 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla antaa kirjallinen varoitus tai opiskelija voidaan erottaa oppilaitoksesta enintään yhdeksi vuodeksi sekä asuntolasta määräajaksi tai opintojen jäljellä olevaksi ajaksi.”

14) Pykälävälin 40–44 § kattavuudesta. Saattaisi ajatella, että perusopetuslain 41 a § *Tiedonsiirto teknistä käyttöyhteyttä hyväksikäyttäen* ja 42 a–f §, tarkemmin sanoen 42 a § *Muutoksenhaku hallinto-oikeuteen*, 42 b § *Muutoksenhaku aika*, 42 c § *Muutoksenhaku oppilaan arviointia koskevaan päätökseen*, 42 d § *Valituskiellot*, 42 e § *Valituslupa* ja 42 f § *Toimivaltainen hallinto-oikeus ja aluehallintoviranomainen*, sisältyisivät 46 §:n 1 momentissa lueteltuihin sovellettaviin säännöksiin, sillä kuuluisivathan ne pykäläväliin 40–44 §. Mutta niiden sisältyminen luetteloon tällä perusteella on kuitenkin epävarmaa, sillä puuttuuhan luettelosta myös esimerkiksi siihen välttämättä sisällytettävä 31 a §. Joka tapauksessa nämä säännökset tulisi välttämättä luetteloon lukea. Silloin ne olisi syytä mainita luettelossa erikseen.

Lisäksi 42 b §:n säännös määräajan alkamisesta siitä, kun päätös on annettu oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle tiedoksi, pitäisi ilmoittaa tarkoittamaan määräajan alkamista siitä, kun päätös on annettu opiskelijalle tiedoksi, sillä niin on myös lukiolain vastaavassa säännöksessä

34 b §. Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain vastaava säännös 44 c § ei edes ilmaise päätöksestä tiedon antamisen kohdetta mutta tarkoittaa tietysti opiskelijaa.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 §:n yhteydessä olisi tähdennettävä, että 1 momentissa lueteltuihin sovellettaviin säännöksiin kuuluvat myös 41 a § ja 42 a–f §, ja ilmoitettava, että 42 b §:ssä puheella oppilaan huoltajasta tai muusta laillisesta edustajasta tarkoitetaan opiskelijaa.

15) Osallisuus ja opiskelijakunta. Perusopetuslain säännöstä 47 a § *Osallisuus ja oppilaskunta* vastaavat lukiolain 27 § *Osallisuus ja opiskelijakunta* sekä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 36 § *Osallisuus ja opiskelijakunta*. Sekä voimassa oleva *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015* että luonnos (6.2.2017) *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2018* soveltavat säännöstä luvun 6.1 *Yhteistyö* jaksossa *Opiskelijoiden osallisuus*.

Johtopäätös: Perusopetuslain 46 §:n 1 momentissa lueteltuihin sovellettaviin säännöksiin on lisättävä 47 a §.

16) Opiskelijan edustaja. Alaikäisen opiskelijan puhevaltaa perusopetuksessa saattaa huoltajan sijasta käyttää opiskelijalle määrätty edustaja.

Aikuisten perusopetuksen kohderyhmiä ovat opetussuunnitelman perusteiden 2015 luvun 2.1 mukaan erityisesti perusopetuksen loppuvaiheessa Suomeen tulleet nuoret, jotka eivät ole ehtineet saada perusopetuksen päättötodistusta valmiiksi oppivelvollisuusikäisinä tai joiden valmiudet ovat jääneet heikoiksi perusopetuksen aikana, ja 17–25-vuotiaat maahanmuuttajataustaiset, jotka eivät voi osallistua oppivelvollisuusikäisille järjestettävään opetukseen ikänsä takia mutta tarvitsevat perusopetuksen päättötodistusta ja opiskeluvaihtoehtoja jatkaakseen opintoja toisella asteella.

Näissä kohderyhmissä on sellaisia alaikäisiä, jotka ovat Suomessa vailla huoltajiaan. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain eli vastaanottolain (746/2011) 39 §:n *Edustajan määrääminen* mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Lain 41 §:n *Edustajan tehtävät* 1 momentin mukaan edustaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Ennen lapsen henkilöä tai varallisuutta koskevan päätöksen tekemistä lasta on kuultava tämän lain 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Erityisesti siinä tässä laissa säädetyt toimenpiteet toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason

edellyttämällä tavalla.

Katsotaanpa vielä Maahanmuuttoviraston ohjetta *Ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevan lapsen edustaminen — tietoa vastaanottokeskuksen toiminnasta ja edustajana toimimisesta* (15.12.2014; Tiina Järvinen, Olli Snellman, Mari Helenius).

Ohjeen mukaan edustajajärjestelmällä pyritään turvaamaan ilman huoltajaa saapuvan lapsen asema kansainvälisissä sopimuksissa ja kansallisissa laeissa edellytetyin tavoin. Ilman huoltajaa Suomeen tuleva ulkomaalainen lapsi on alaikäisenä vajaavaltainen, joten hän tarvitsee laillisen edustajan paitsi ulkomaalaislain lupaprosesseissa (turvapaikkaprosessi, perheenyhdistämisprosessi), myös muissa hänen henkilöään ja varallisuuttaan koskevissa hallinto- ja tuomioistuinasioissa. Edustajan tehtävänä on siten tuoda esiin lapsen näkemys ja mielipide sekä oma arvionsa lapsen edusta. Edustajan keskeisenä tehtävänä on myös valvoa yleisesti lapsen etua lapsen asumisessa ja muissa erilaisissa elämäntilanteissa.

Edustajan määrää käräjäoikeus. Ennen kuin lapselle on määrätty edustaja, käyttää vastaanottokeskuksen johtaja huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa. Ennen edustajaa koskevan hakemuksen tekemistä on lapselle varattava tilaisuus selvittää omat toivomuksensa ja mielipiteensä.

Edustaja on pyritty rekrytoimaan sosiaalisektorilta ja erityisesti työkokemusta lastensuojelussa on pidetty hyvänä.

Edustajan tehtävä on toimia lapsen puolueettomana edustajana käyttäen lapsen puhevaltaa. Edustaja käyttää lapsen puhevaltaa esimerkiksi lapsen turvapaikkaprosessissa, koulu-, sosiaali- ja terveydenhoitoasioissa ja muissa lapsen elämään liittyvissä asioissa.

Edustajan tulee tutustua lapseen ja ylläpitää yhteyttä lapsen kanssa voidakseen hoitaa edustajan tehtäviä. Jos lapsella on sukulaisia Suomessa, edustajan tulisi ottaa yhteyttä myös heihin ja pyrkiä yhteistyöhön heidän kanssaan. Edustajan tehtäviin ei kuulu huolehtia lapsen välittömästä päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta.

Edustajan tehtävä lakkaa, jos edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla viitataan lastensuojelun edunvalvojan rooliin. Pääsääntöisesti huostaanottotilanteessa ei ole tarvetta lastensuojelun edunvalvojan nimeämiseksi. Lisäksi lastensuojelun edunvalvojan rooli on usein rajatumpi kuin edustajan rooli, jolloin edunvalvoja ei välttämättä pysty käyttämään puhevaltaa samassa määrin kuin edustaja. Näistä syistä tulee aina harkita tarkkaan, onko edustajan tehtävän lakkaaminen ja edunvalvojan nimeäminen lapsen edun mukaista.

Tämän lakialoitteemme keskeinen tavoite on, että alaikäinenkin opiskelija saisi itse käyttää puhevaltaansa mahdollisissa uskonnon ja elämäntutkimus-

tiedon opetusta koskevissa valinnoissa. Sen tähden ylle Maahanmuuttoviraston ohjeesta poimituista seikoista kiinnittyy huomio pyrkimykseen rekrytoida edustaja sosiaalisektorilta ja kehotukseen edustajalle pyrkiä yhteistyöhön mahdollisten Suomessa olevien lapsen sukulaisten kanssa sekä toteamukseen, että edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen kasvatuksesta huolehtiminen. Onko sosiaalisektori oikea tausta päättää opiskelijan puolesta uskonnon ja elämäntiedon opetuksen valinnoista? Voivatko opiskelijan sukulaiset painostaa edustajaa opiskelijan oman tahdon vastaisiin valintoihin? Toisaalta, jos kasvatusta ei kuulu edustajan tehtäviin, ei edustajalla pitäisi olla syytä poiketa opiskelijan tahtomista valinnoista, ja miksi silloin opiskelija ei saisi tehdä valintoja itse edustajan sijasta?

Näihin seikkoihin palataan alempana.

Johtopäätös: Vailla huoltajiaan Suomessa oleskelevalle alaikäiselle oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijalle määrätty edustaja tekee ne päätökset, jotka perusopetuslaissa on säädetty huoltajan tehtäviksi. Ongelma on, ottaako edustaja tällöin huomioon opiskelijan mielipiteen uskonnon ja elämäntiedon opetusta koskevissa valinnoissa ja miksi edustajalla ylipäätään on valta päättää niistä opiskelijan itsensä sijasta.

17) Eikö sittenkään tulkintaongelmaa? Sekä voimassa olevassa että voimaan tulevassa perusopetuslain 46 §:ssä luetellut sovellettavat perusopetuslain säännökset eivät aina viittaa huoltajaan. Lisäksi edellä tarkastellun 3 §:n 3 momentin ohella on kokonaan sivuutettu 30 §:n *Oikeus saada opetusta* seuraavasti kuuluva 3 momentti: ”Oppilaan huoltaja päättää 11 §:ssä tarkoitettuja oppiaineita ja oppimääriä koskevista valinnoista. Valittu aine tai oppimäärä voidaan, sen jälkeen kun huoltajaa on asiasta kuultu, muuttaa toiseksi, jos opetusta ei voida tarkoituksellisesti järjestää oppilaan omassa eikä muussa koulussa.” Tässä viittaus 11 §:ään *Opetuksen sisältö* on 46 §:n voimassa olevassa mutta ei voimaan tulevassa muodossa, jossa sen korvaavat 4 ja 5 momentit. Ilmeisesti esimerkiksi huoltajan tekemän pakollisena A-kielenä opetettavan vieraan kielen valinnan saattaa opetuksen järjestäjä joutua muuttamaan.

Mutta voisi ajatella, että säännös tarkoittaisi myös huoltajan tekemää uskonnon ja elämäntiedon opetusta koskevaa valintaa. Sitä valintaa vain ei opetuksen järjestäjä saa muuttaa muutoin kuin jättämällä opetus järjestämättä kolmen oppilaan vähimmäismäärän jäädessä täyttymättä ja järjestämällä tällöin muuta opetusta tai ohjattua toimintaa perusopetusasetuksen 5 §:n perusteella. Tämän huoltajan valinnan ohitus 46 §:ssä sanoisi tällöin, että koska kerran valintaa ei siis tekisi huoltaja eikä tietenkään myöskään opetuksen järjestäjä, sen tekisi opiskelija itse. Näin varsinkin, koska

myöskään lukiolain 22 §:ssä *Oikeus saada opetusta* ei ole vastaavaa säännöstä ja koska toisaalta lukiokoulutuksessa opiskelija itse käyttää puhevaltaa opintojaan koskevista asioista. On kuitenkin todettava, että perusopetuslain 13 § *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus* antaa suoraan huoltajalle päätösvallan, jota äskenen tulkintayritys ei voi kumota.

Ellei sitten 46 § jää laissa 1507/2016 säädettyyn muotoon, jolloin sovellettavien säännösten luettelo jää vajaaksi ja lain tulkinta mielivallan varaan jo siksikin.

Johtopäätös: Perusopetuslain 1.1.2018 voimaan tuleva 46 § jättää mielivallan varaan, mitä perusopetuslain säännöksiä on kaiken kaikkiaan sovellettava oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen, ja tällöin voidaan siksi väittää, että uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevan 13 §:n osalta opiskelija itse käyttää puhevaltaa huoltajansa sijasta.

18) Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus. Perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa siirtämään alaikäisen opiskelijan huoltajalta opiskelijalle itselleen valta esittää kukin perusopetuslain 13 §:ssä tarkoitettu uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskeva tahdonilmaisu.

Perustelut tämän keskeisen kysymyksen osalta ovat alla osissa 18a–18n.

18a) Yhdenvertainen asema. Perusopetuslain lailla 454/2003 muutettu 13 § *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus* ja lukiolain lailla 455/2003 muutettu 9 § *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus* eroavat toisistaan alaikäisten opiskelijoiden osalta siinä ja vain siinä suhteessa, että jälkimmäiseen liittyvissä asioissa opiskelija itse käyttää puhe- ja päätösvaltaa mutta edelliseen liittyvissä asioissa taas opiskelijan huoltaja.

Yhdenvertaisuuden vuoksi oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa olisi alaikäisellä opiskelijalla itsellään oltava puhe- ja päätösvalta uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevista asioista, kuitenkin silloinkin siis vain opiskelijan uskonnollisen aseman puitteissa kuten lukiolain 9 §:ssäkin. Tämä olisi toteutettava 46 §:ssä esitettävällä 13 §:n soveltamista koskevalla säännöksellä. Itseään 13 §:ää ei tarvitsisi muuttaa.

Uusi uskonnonvapauslaki (453/2003) sallisi tämän 46 §:n muuttamisen, kuten se salli muuttaa lukiolain 9 §:n, jonka yksityiskohtaiset perustelut kuuluvat seuraavasti (HE 170/2002 vp, s. 62): ”Pykälään on tehty vastaavat muutokset kuin perusopetuslain 13 §:ään mainitun pykälän perusteluissa selostetuilla perusteilla. Lukiossa puhevaltaa uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetukseen liittyvissä asioissa käyttäisi huoltajan sijasta opiskelija. Tämä vastaa koulutuslainsäädännön yleistä lähtökohtaa, jonka mukaan lukiossa opiskelija itse käyttää puhevaltaa opintojaan koskevista asioista.”

Samaa perustetta ei olisi voitu käyttää antamaan alaikäiselle oppivelvollis-

suusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijalle itselleen puhevaltaa uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetukseen liittyvissä asioissa, sillä perusopetuslain 46 § ei antanut alaikäiselle opiskelijalle puhevaltaa opintojaan koskevissa asioissa muutenkaan. Yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden vuoksi niin olisi toki voitu poikkeuksellisesti menetellä sopivalla säännöksellä perusopetuslain 13 §:ssä. Mutta toisaalta 13 §:n yksityiskohtaissa perusteluissa (HE 170/2002 vp) ei myöskään vedottu mihinkään erityiseen seikkaan, joka nyt olisi kumottava, miksi niin ei menetelty.

Johdonmukaisuuden vuoksi opiskelijan puhevallan tässä kysymyksessä (todellinen uskonnonvapaus vaatisi sen) olisi tuotava opiskelijalle puhevalta kaikissa muissakin, aiemmin tarkastelluissa kysymyksissä. Kääntäen, opiskelijalle puhevallan suominen kaikissa aiemmin tarkastelluissa kysymyksissä olisi tuotava opiskelijalle puhevalta tässäkin kysymyksessä (vaikka se koskeekin uskonnonvapautta, jota todellisuudessa paljon vastustetaan).

18b) Kahdeksantoista vuotta täyttäneet opiskelijat. Nykyisellään perusopetuslaki antaa uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevissa kysymyksissä täysi-ikäisille opiskelijoille suuremman vallan kuin lukiolaki. Nimittäin lukiolain 9 §:ssä on momentti, jonka mukaan opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa. Tätä taas perusopetuslain sekä voimassa olevassa että voimaan tulevassa 46 §:ssä vastaa yleisempi säännös, että opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa.

Jo tämän vuoksi perusopetuslain 46 § olisi muutettava antamaan alaikäiselle opiskelijalle sama puhevalta 13 §:n osalta kuin lukiolaki antaa alaikäiselle opiskelijalle 9 §:n osalta.

Näin olisi tehtävä, vaikka — tai juuri senkin vuoksi, että — kyseiset kaksi 18 vuotta täyttäneitä opiskelijoita koskevaa säännöstä eivät kuitenkaan eroa toisistaan 1.1.2018 alkaen. Tämä nähdään seuraavasta.

Se, mitä yllä tarkoitetaan lukiokoulutuksen aloittamisella 18 vuotta täytettyään, on esitetty lukioasetuksen (810/1998) 15 §:n *Opintojen päättömyys ja opintojen aloittamisajankohtaa koskeva määritelmä 2* momentissa negaationsa kautta: ”Kahdeksantoista vuotta täyttäneen opiskelijan katsotaan aloittaneen opintonsa alle 18 vuotiaana, jos hän jatkaa saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18 vuotiaana aloittamiaan lukio-opintoja, eivätkä opinnot ole olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan.”

Täten vaaditun ehdon täyttää opiskelija, joka jättää nuorisolukion ja vuoden tauon jälkeen välillä 18 vuotta täytettyään jatkaa opintojaan aikuislukiossa. Ehdon täyttää myös nuorisolukion vuodeksi sairauden tai vaihtopilaaksi lähtemisen vuoksi keskeyttävä opiskelija, joka keskeytyksensä ai-

kana täyttää 18 vuotta.

Mutta valtioneuvoston asetuksen 45/2017 mukaan lukioasetuksen 15 §:stä poistuu koko opintojen aloittamisajankohtaa koskeva määritelmä 1.1.2018, sillä pykälän 2 momentti kumotaan ja pykälän otsikkoa muutetaan vastaavasti. Tämä tietysti tarkoittaa sitä, että vaatimus opintojen vähintään vuodeksi keskeytyneenä olemisesta jää pois. Mutta se taas tarkoittaa, että opintojen keskeytyneenä olemista ei vaadita lainkaan. Toinen vaihtoehtohan olisi sananmukainen tulkinta, joka ei sallisi lukio-opintoja vähääkään ennen 18 vuoden ikää, mutta se merkitsisi mahdotonta oikeuksien peruutusta. Siten lukiolain 9 §:n tekstin ”opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään” vastainen tulkinta on ”opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta”.

On syytä vielä tarkastella seuraavaa seikkaa perusopetuslain 46 §:n yksityiskohtaisista perusteluista (HE 86/1997 vp, s. 68): ”Kuten nykyisin aikuiskoulutuksessa, evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ortodoksiseen kirkkokuntaan tai muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva voi valita uskonnon sijasta elämäkatsomustiedon. Säännös edellyttää kuitenkin, että opiskelija on täyttänyt 18 vuotta.” Lisäksi 13 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 86/1997 vp, s. 59) sanotaan, että lain 46 §:ään sisältyy aikuiskoulutuksena järjestettävää opetusta koskeva erityissäännös, jonka mukaan myös uskonto-kuntiin kuuluva 18 vuotta täyttänyt oppilas voi valita elämäkatsomustiedon.

Näissä perusteluissa ei siis puhuta mahdollisuudesta, että evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluva 18 vuotta täyttänyt opiskelija voisi vapaasti valita toisen uskonnon oppimäärän kuin evankelisluterilaisen. Voitaisiinko valinta hylätä? Voitaisiin, sillä Opetushallituksen ohjeen *Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen sekä uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen esi- ja perusopetuksessa (Päivitetty 12.5.2016)* nojalla opiskelijan olisi tarvittaessa annettava luotettava selvitys hänen saamansa kasvatuksen ja kulttuuritaustansa vastaavuudesta opetettavan uskonnon kanssa voidakseen vedota perusopetuslain 13 §:n 6 momenttiin. Sellainen suojelisi vähemmistöuskontoja enemmistöuskonnolta.

Myöskään lakiesityksemme ei tuottaisi hankaluuksia minkään vähemmistöuskonnon opetuksen sisällölle, sillä vaikka alaikäinen opiskelija saisi itse tehdä mahdollisen katsomusopetustaan koskevan valinnan, ei hän voisi kuitenkaan vapaasti osallistua mihin tahansa vähemmistöuskonnon opetukseen.

18c) Olemme uskontotietoehdotuksia vastaan. Edellisessä kohdassa 18b kerrottu asetuksen 45/2017 yllättävä seuraus ei kuitenkaan saa merkitä sitä, että nuorille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa elämäkatsomustiedon opetus muuttuisi mahdottomaksi sen varsinaisen kohderyhmän, uskon-

nollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien, kannalta. Lukiolain 9 §:n mukaan elämäkatsomustiedon opetukseen pääsee pyynnöstään jokainen rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva opiskelija (kuntia koulutuksen järjestäjinä ajatellen). Mutta se, että myös enemmistönä olevaan uskonnolliseen yhdyskuntaan, evankelis-luterilaiseen kirkkoon, kuuluva opiskelija pääsisi 18 vuotta täytettyään pyynnöstään elämäkatsomustiedon opetukseen, voisi merkitä hankaluuksia tälle opetukselle, jos kirkko tukijoineen alkaisi vaatia, että kirkko olisi otettava opetuksessa huomioon näiden kirkkoon (vapaaehtoisesti) kuuluvien opiskelijoiden tähden — hehän voisivat jopa joskus muodostaa nuorisolukiossakin kurssilla enemmistön.

Aikuislukiossa kirkkoon kuuluvien valintaoikeus ei ole tuottanut hankaluuksia elämäkatsomustiedon opetukselle, kuten kertoo eräs ainetta opettanut, eikä varmaankaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessaan. Mutta toisaalta näiden kahden koulutusmuodon yhteinen opiskelijamäärä on pieni jopa nuorisolukion täysi-ikäisten opiskelijoiden määrään verrattuna, eikä valintaoikeus ole siksi johtanut elämäkatsomustiedon sekulaaria luonnetta uhkaavaan keskusteluun.

Yhdistyksemme kannattaa kaiken katsomusaineopetuksen poistamista julkisen vallan koulusta. Vähintäänkin siihen osallistuminen olisi jätettävä vapaaehtoiseksi. Nykyisessä pakollisen katsomusaineopetuksen tilanteessa yhdistyksemme vaatii, että elämäkatsomustiedon opetus säilyy sekulaarina. Yhdistyksemme vastustaa eri tahojen ehdottamaa kaikille pakollista yhteistä katsomusainetta, kutsutaan sitä sitten uskontotiedoksi tai ei, sillä se olisi välttämättä uskonnollista luonteeltaan. Oppiaine olisi suurin ateistien ihmisoikeuksien loukkaus Suomen itsenäisyyden aikana, kestäättömän suuri. Myös siksi pelkäämme valtakirkon jäsenten tuloa elämäkatsomustiedon opetukseen, sillä uskontotietoa voitaisiin ajaa siihen vedoten.

Yhdistyksemme kannattaa uskonnonvapauslain muuttamista niin, että 12 vuotta täyttänyt saisi itse päättää uskonnollisesta asemastaan, ja tähän liittyen perusopetuslain 13 §:n muuttamista niin, että 12 vuotta täyttänyttä oppilasta koskisivat samat säännöt kuin opiskelijaa lukiolain 9 §:ssä. Silloin ev.-lut. valtakirkkoon vapaaehtoisesti kuuluvat 12–17-vuotiaat pysyisivät pakollisessa ev.-lut. opetuksessaan. Tämä myös torjuisi uskontotietoa.

On korostettava, että tämä yhdistyksemme lakiesitys oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta koskevan perusopetuslain 46 §:n muuttamisesta ei 13 §:n osalta puutu evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien opiskelijoiden asemaan kuten 13 §:n säätäminen vuonna 1998 ja sen muuttaminen vuonna 2003 eivät puuttuneet evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien oppilaiden asemaan, jos nämä muodostavat enemmistön opetuksen järjestäjän opetuksessa olevista uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvista opiskelijoista.

On myös korostettava, että lakiesityksemme ei koske uskonnonvapauslain

3 §:ää *Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa*, vaikka alaikäiseltä puuttuva valta itsenäisesti päättää omasta uskonnollisesta asemastaan ihmetyttääkin tavan takaa näissä esityksemme perusteluissa. Mutta kerta kaikkiaan uskonnonvapauslain 3 § ja perusopetuslain 13 § (sekä lukiolain 9 §) on yhdessä säädetty suojelemaan valtakirkkoa ja sen uskonnon opetusta omilta sisäisiltä paineiltaan. (Toisaalta on muistutettava, että uskonnonvapauslaki on sekin vain tavallinen laki ja yhtä helposti muutettavissa kuin perusopetuslaki; sitä ei ole säädetty perustuslain säätämisen järjestyksessä kuten oli säädetty sen edeltäjä.)

Esityksemme ei (toivottavasti) myöskään johda vaatimuksiin kaikille pakollisesta uskontotiedosta, koska erityistä aihetta se ei siihen edes antaisi.

Sikäli esityksemme pitäisi olla suuremmitta hälinöittä toteutettavissa.

18d) Siirtymävaiheen huomioonotto henkilökohtaisessa opetusluonnitelmassa. Tätä kysymystä on tarkasteltu yllä kohdassa 3. Mutta on syytä toistaa, että opiskelijan tulisi saada tehdä henkilökohtaisessa opetusluonnitelmassaan myös ne uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetusta koskevat valinnat, jotka hänen uskonnollinen asemansa mahdollisesti sallii. Huoltajan oppivelvollisten perusopetuksen aikana mahdollisesti tekemien valintojen ei pitäisi automaattisesti jatkua siirtymävaiheessa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetukseen, vaan ne olisi tehtävä uudestaan nimenomaisella tavalla. On huomattava, että yksi aikuisten perusopetuksen kohderyhmä ovat opetusluonnitelman perusteiden 2015 luvun 2.1 mukaan juuri (ne) muut aikuiset (tai siis yleisemmin oppivelvollisuusiän ylittäneet, alaikäisetkin), jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun oppivelvollisuuskäisinä. Opiskelijan tulisi siksikin saada tehdä nämä valinnat itse; tällöin valinnat myös olisivat nimenomaisia.

18e) Erityinen tutkinto. Perusopetuslain 38 §:n *Erityinen tutkinto* mukaan perusopetuksen oppimäärä voidaan suorittaa erityisessä tutkinnossa sen mukaan kuin asetuksella säädetään. Perusopetusasetuksen (852/1998) 23 §:n *Erityinen tutkinto* 2 momentin nojalla oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijalta ei perusopetuksen koko oppimäärän suorittamiseksi erityisessä tutkinnossa vaadita, toisin kuin vaaditaan oppivelvolliselta, aineen uskonto tai elämäntutkimustieto tutkintoon osallistumista.

Riittävän kyvykäs alaikäinen opiskelija voi siis omalla päätöksellään suorittaa perusopetuksen oppimäärän niin, että ei joudu suorittamaan uskontoa/elämäntutkimustietoa. Tämäkin puoltaa sitä, että opiskelijalla itsellään olisi puhe- ja päätösvalta aineessa uskonto tai elämäntutkimustieto.

18f) Vain yksi (pakollinen) kurssi. Valtioneuvosto antoi 23.2.2017 lailla 1507/2016 muutetun perusopetuslain 46 §:n 4 ja 5 momenttien nojalla 1.1.2018 voimaan tulevan asetuksen (135/2017) perusopetuslaissa tarkoite-

tun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen 5 ja 7 §:n muuttamisesta. Asetuksen 7 §:n *Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetuksen tuntijako* mukaan päättövaiheessa uskontoa/elämäkatsomustietoa on yksi pakollinen kurssi, ja valinnaisia kursseja voidaan järjestää, jos opetussuunnitelmassa niin määrätään. Opetushallituksen lain 1507/2016 ja asetuksen 135/2017 perusteella 6.2.2017 julkaisema luonnos *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2018* antaa perusteet uskonnossa vain pakolliselle kurssille *u1 Uskonnot maailmassa* ja elämäkatsomustiedossa samoin vain pakolliselle kurssille *e1 Katsomukset ja ihmisoikeudet*.

Voimassa olevan perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun valtioneuvoston asetuksen (422/2012) 7 §:n *Muille kuin oppivelvollisille annettavan perusopetuksen tuntijako* mukaan uskontoa tai elämäkatsomustietoa on yksi pakollinen ja kaksi valinnaista kurssia. Voimassa oleva *Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2015* -asiakirja antaa perusteet uskonnon ja elämäkatsomustiedon nimeltään yllä olevien mukaisille pakollisille kursseille sekä lisäksi uskonnon valinnaiselle kurssille *u2 Ihmisenä kasvaminen* ja elämäkatsomustiedon valinnaiselle kurssille *et2 Ihmisenä kasvaminen*. Mutta ainakin osa näiden nykyisten valinnaisten kurssien sisällöistä on siirretty uusiin pakollisiin kursseihin.

Näyttää siis siltä, että 1.1.2018 alkaen uskontoa/elämäkatsomustietoa opetetaan käytännössäkin ainoastaan pakollisen yhden kurssin verran. Tämmäkö tähden haluttaisiin välttämättä pitää kiinni huoltajan päätösvallassa? Että huoltaja saisi tehdä tuota kurssia koskevan mahdollisen valinnan? Kyllä vain tämäkin seikka puhuu sen puolesta, että opiskelijan tulisi saada itse tehdä kyseisen mahdollisen valinnan.

18g) Uskonnon eri oppimäärien ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämisen velvollisuudesta sekä oikeudesta ja velvollisuudesta osallistua opetukseen. Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetus saattaa otsikon kysymyksissä suurestikin erota kunnan järjestämästä oppivelvollisten perusopetuksesta osallistujamäärän pienuuden ja moninai-
semman koostumuksen sekä opetuksen järjestäjän vaihtelevan taustan tähden. Kysymyksiä tarkastellaan seuraavassa perusopetuslain 13 §:n valossa.

Niin voimassa olevassa kuin luonnostellussa uudessa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa uskonnon oppimääränä sanotaan voivan olla evankelisluterilainen uskonto, ortodoksinen uskonto, islam tai minkä tahansa muun Suomessa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan uskonto. Tätä on syytä tarkastella lähemmin, sillä sana ”muun” on liikaa. Ensinnäkin evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko eivät ole uskonnonva-

pauslaissa tarkoitettuja rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia vaan omissa laeissaan säädeltyjä (valtion)kirkoja. Toiseksi Opetushallitus ei voi yhdenkään rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan osalta määrätä, että islamin oppimäärässä opetettava uskonto olisi tuon yhdyskunnan uskonto. Jokainen islamilaiseksi itsensä kuvaava yhdyskunta voisi pyytää Opetushallitusta laatimaan juuri sille erityiset islamin uskonnon oppimäärän opetussuunnitelman perusteet, vaikkakaan yksikään ei ainakaan toistaiseksi ole niin tehnyt. Islamin oppimäärä ei siis oikein istu perusopetuslain 13 §:n systeemiin. ”Yleisislamiksi” sitä monesti kutsutaankin, eikä sen opetuksen järjestämisen velvollisuus ole aivan selvä.

Uskonnonvapauslaki ja perusopetuslaki eivät edes anna millekään rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle oikeutta sanoa, että jokin tietty perusopetuksessa opetettava uskonto olisi tähän yhdyskuntaan kuuluville oppilaille näiden oman uskonnon opetusta, vaan oppilaan huoltaja päättää, onko niin, sillä huoltajalla ei ole velvollisuutta esittää perusopetuslain 13 §:n 3 momentissa tarkoitettua pyyntöä saada oppilaalle tätä opetusta. Poikkeuksen toisi vain se, että perusopetuksen järjestäjän opetuksessa enemmistö uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvista oppilaista olisi jonkin tietyn rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäseniä, jolloin 13 §:n 1 momentin mukaan opetuksen järjestäjän olisi järjestettävä tämän uskonnollisen yhdyskunnan mukaista uskonnon opetusta ja tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvien oppilaiden olisi opetukseen osallistuttava. Käytännössä se vaatisi, että rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta olisi itse opetuksen järjestäjä.

Kuitenkaan yksikään islamilainen yhdyskunta ei järjestä perusopetusta. Mutta johonkin islamilaiseksi tunnustautuvaan rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan huoltaja voi pyytää lapselleen opetettavan uskontoa islamin oppimäärän mukaisesti, ja tällöin voidaan katsoa, että huoltaja itse hyväksyy yleisislamin oppilaan oman uskonnon opetuksiksi. Kolmen sellaisen oppilaan osalta esitetty islamin opetuksen pyyntö voisi tällöin olla perusta opetuksen järjestämisvelvollisuudelle.

Erityisesti maahanmuuttajataustaisten osalta on monesti käyttöön tullut 13 §:n 6 momentin mukainen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman oppilaan osallistuminen huoltajan pyynnöstä sellaiseen perusopetuksen järjestäjän järjestämään muun kuin enemmistön uskonnon opetukseen, joka opiskelijan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan. Erityisesti tämä on koskenut ortodoksisen uskonnon ja islamin opetusta, sillä uskovakaan maahanmuuttaja ei ole välttämättä katsonut tärkeäksi liittyä tai liittää lastaan uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi. (Hyväksyvätköhän edes kaikki rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat jäsenikseen lapsia, varsinkaan pieniä?)

Rekisteröityyn (vähemmistönä olevaan) uskonnolliseen yhdyskuntaan kuu-

luvalla oppilaalla ei ole velvollisuutta osallistua opetuksen järjestäjän järjestämään uskonnon eikä elämäkatsomustiedon opetukseen, jos hänen huoltajansa ei sellaista tahdo. Tällöin oppilaalle järjestetään perusopetusasetuksen 5 §:n *Korvaavan opetuksen järjestäminen* 1 momentin mukaan muuta opetusta tai ohjattua toimintaa, josta taas hänet voidaan 2 momentin mukaan huoltajan pyynnöstä vapauttaa, jos huoltaja selvittää, että oppilas osallistuu oppilaan oman uskonnollisen yhdyskunnan antamaan opetukseen. Tämä ei siis koskisi islamia tunnustavaa mutta uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomaa oppilasta, ellei sitten lainsäädännöstä tehtäisi muodollisen uskonnollisen järjestäytymisen ohittamisen huomioon ottavaa tulkintaa.

Perusopetuslain 13 §:n 5 momentin mukaan uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle, joka ei osallistu 1 momentissa tarkoitettuun (eli enemmistön) uskonnonopetukseen, opetetaan elämäkatsomustietoa. Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalla, jolle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, opetetaan huoltajan pyynnöstä elämäkatsomustietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää elämäkatsomustiedon opetusta, jos opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme.

Tässä on huomattava, että oppilaalle ei järjestetä hänen oman uskontonsa opetusta, jos oppilaan huoltaja ei sellaista opetusta pyydä tai jos kolmen oppilaan vähimmäismäärä ei täyty. Jos elämäkatsomustiedon opetusta ei kuitenkaan järjestetä kolmen oppilaan vähimmäismäärän jäädessä täyttymättä, uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle perusopetusasetuksen 5 §:n 1 momentin mukaan muuta opetusta tai ohjattua toimintaa.

Mitä tämä perusopetusasetuksen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu muu opetus tai ohjattu toiminta voisi olla, ei ole kaiketi missään kerrottu. Ehdoton vaatimus sille kuitenkin olisi, että siihen ei sisältyisi läsnäoloa luokkatilassa, jossa samaan aikaan opetetaan uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Mutta oppilas voitaisiin sijoittaa muuhun opetusryhmään työskentelemään itsekseen hänelle annettujen tehtävien parissa ellei oppilasta jopa otettaisi sopivalla tavalla tuon opetusryhmän opetukseen mukaan. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa opiskelijalta voitaisiin vaatia jonkin kokonaisen kurssin suoritus. Niin on lukiokoulutuksessa.

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat opiskelijat ovat kaiketi aina enemmistönä uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvista opiskelijoista, paitsi ehkä silloin, jos opetuksen järjestäjä olisi rekisteröity uskonnollinen yhdyskunta. Kuitenkaan valtakirkkoon kuuluvat opiskelijat eivät ehkä välttämättä ole enemmistö kaikista opiskelijoista silloin, kun opetuksen järjestäjä on vaikkapa uskonnollisiin yhdyskuntiin sitoutumaton kansanopisto tai yksityinen aikuislukio ja kun opiskelijat ovat pääosin maahanmuuttajia. Toisaalta kaikki täysi-ikäiset evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat opiskelijat voisivatkin olla elämäkatsomus-

tiedon opetuksessa; pitäisikö silloin katsoa, olisiko alaikäisiä evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvia opiskelijoita vähintään kolme, jolloin 13 §:n 2 momentin nojalla heille olisi opetettava evankelisluterilaista uskontoa? (Taannoisen, tosin aikuislukioita koskeneen selvityksen mukaan kaikista opiskelijoista kylläkin tyypillisesti vain 5–10 % oli valinnut elämäkatsomustiedon vaikka joskus 90 % ja useasti ei yksikään [Esa Ylikoski: ”ET aikuislukioissa”, *Vapaa Ajatteli* 4/2005, s. 26].)

Sikäli kuin evankelis-luterilainen kirkko on (ainakin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien) opiskelijoiden joukossa enemmistöasemassa, mikä on tavanomaisin tilanne, niin 13 §:n 1 momentin mukaan huoltaja voi ilmoittaa tähän kirkkoon kuulumattoman opiskelijan evankelisluterilaisen uskonnon opetukseen. Kunnan järjestämässä oppivelvollisten perusopetuksessa evankelisluterilainen uskonto kerää ilmeisen paljon evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumattomia oppilaita juuri enemmistön opetuksena, josta poikkeavaa valintaa moni huoltaja pitäisi periaatteellisesti hankalana. Se voisi johtua myös yksin elämäkatsomustiedon opetusta koskevan tiedon puutteesta. Muuhun opetuksen osallistumisen mahdolliset käytännön hankaluudet saattavat myös johtaa samaan enemmistön seuraamiseen.

Mutta oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa evankelisluterilaisen uskonnon opetuksella ei välttämättä ole enää samaa asemaa, eikä opiskelija kokisi hankalaksi toisenlaista valintaa, vaan pitäisi sellaista parempana. Ehkä muiden uskontojen ja elämäkatsomustiedon opetus jopa välttyvät kohtuuttomilta käytännön hankaluuksilta. Toisaalta Esa Ylikoski arvelee äsken mainitussa selvityksessään, että elämäkatsomustiedon opetusta koskevan tiedon puute saattoi selittää sen, että monessa aikuislukiossa yksikään opiskelija ei elämäkatsomustietoa valinnut.

Kuitenkin saattaa olla, että huoltaja jatkaisi aivan mukavuussyistä aiemalla valinnallaan sitä korjaamatta.

Ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalle oppilaalle opetetaan ortodoksista uskontoa 13 §:n 2 momentin nojalla kolmen oppilaan vähimmäismäärän täytyessä, ellei huoltaja ilmoita oppilasta evankelisluterilaisen uskonnon opetukseen (kun tämä on enemmistön opetusta). Kumman uskonnon opetus ortodoksiseen kirkkoon kuuluvaa opiskelijaa sitten miellyttäisi enemmän? Oman kirkon, vihdoinkin, luterilaisen kirkon jälkeen? Vai vähemmistön parista vihdoinkin enemmistön pariin? Vai aiemmassa opetuksessa, jos sen vain saisi valita itse?

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen yksittäisen järjestäjän kaikkien opiskelijoiden joukon koko ja kokoonpano, kun tarkastellaan valtionkirkkoihin ja eri rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien määrää, saattavat poiketa paljonkin kunnan oppivelvollisille järjestämän perusopetuksen oppilaiden joukon koosta ja kokoonpanosta. Lisäksi täysi-ikäisillä

valtionkirkkoihin kuuluvilla opiskelijoilla on oikeus valita elämäkatsomustiedon opetus. Perusopetuslain 13 §:n säännösten soveltamisen voi tämän seurauksena olla joissain tilanteissa tulkinnanvaraista. Uskonnon eri oppimäärien opetuksen järjestämisen velvollisuus ja uskonnon eri oppimäärien opetukseen osallistumisen velvollisuus saattavat olla enemmän tilanteesta riippuvia kuin oppivelvollisten opetuksessa sekä enemmän täysi-ikäisten opiskelijoiden tai alaikäisten opiskelijoiden huoltajien valintoja tarvitsevia.

Tämän mahdollisesti monimuotoisemman tilanteen sujuva, itseohjautuva järjestyminen vaatisi silloin sen, että alaikäinen opiskelija käyttäisi itse päätösvaltaa uskonnon tai elämäkatsomustiedon opinnoistaan.

18h) Huoltajan päätöksen oltava huoltajien yhteinen. Huoltajan päätösvaltaa perusopetuslain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevan 13 §:n soveltamisessa rajaa korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätös KHO:2004:99, jonka mukaan, kun otetaan huomioon uskonnonvapauslain 3 §:n 2 momentti ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 §, toinen huoltajista ei toisen huoltajan vastustaessa voi pätevästi tehdä perusopetuslain 13 §:n 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman lapsen osallistumisesta [oppilaiden enemmistön uskonnollisen yhdyskunnan mukaiseen] uskonnonopetukseen. Tässä perusteluina käytetyt lainkohdat sanovat erityisesti, että lapsen uskonnollisen aseman muutoksista päättävät lähtökohtaisesti [1.3.2017 alkaen aina] huoltajat yhdessä ja että asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat päättää vain yhdessä.

Tämä korkeimman hallinto-oikeuden päätös antaa tietysti sitovan tulkinnan myös muissa vastaavissa perusopetuslain 13 §:n soveltamisen tilanteissa. Sitä selventämään allekirjoittanut teki 29.8.2006 esityksen opetusministeriölle muuttaa 13 § puhumaan huoltajien yhteisistä tahdonilmaisuista. Siis niin, että pykälässä mainitut huoltajan ilmoitus (1 momentti), huoltajan pyyntö (3, 5 ja 6 momentit) ja huoltajan päätös (4 momentti) muutettaisiin vastaavasti muotoon huoltajien yhteinen ilmoitus, huoltajien yhteinen pyyntö ja huoltajien yhteinen päätös kuitenkin niin, että pykälään lisättäisiin sama tuomioistuimen päätöstä koskeva poikkeussäännös kuin on uskonnonvapauslain 3 §:n 2 momentissa. i

Perusopetusasetuksen 5 §:n 2 momenttia olisi vastaavasti muutettava niin, että oppilas, joka osallistuu muuhun kuin koulun järjestämään oman uskontonsa opetukseen, voidaan [huoltajan pyynnön sijasta] huoltajien yhteisestä pyynnöstä vapauttaa osallistumasta 1 momentissa tarkoitettuun opetukseen tai ohjattuun toimintaan. (Esityksessä puhuttiin vain vastaavasta Opetushallituksen ohjeiden muuttamisesta niin, että koulun tulisi pyytää huoltajilta yhteistä ilmoitusta, että oppilas on kyseisessä opetuksessa huoltajien

yhteisestä päätöksestä.)

On huomattava, että oppilaan ilmoittaminen enemmistön uskonnonopetukseen vastaa perusopetuslain puolesta oppilaan liittämistä vastaavaan uskonnolliseen yhdyskuntaan, eikä 12 vuotta täyttäneen oppilaan osalta ilmoitukseen edes tarvita hänen suostumustaan toisin kuin liittämiseen.

Samoin näkemys oppilaan uskonnollisesta katsomuksesta oppilaan saaman kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella sekä siihen perustuva pyyntö uskonnonopetuksesta oppilaalle merkitsevät perusopetuslain puolesta vähintäänkin oppilaan liittämistä siihen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka mukaisesta uskonnonopetuksesta on kyse.

Näkemyksen, että oppilaalle olisi todella koulusta saatavissa oman uskonnon opetusta ja että oppilaan olisi ylipäättään osallistuttava uskonnonopetukseen, sekä vastaavan pyynnön olisi tietysti oltava huoltajien yhteisen.

Päätös siitä, minkä uskonnon opetukseen useampaan kuin yhteen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva oppilas osallistuu, on niin monitahoinen, että sellaisen voivat tehdä vain huoltajat yhdessä.

Yhden huoltajan pyyntö järjestää oppilaalle elämäkatsomustiedon opetusta oppilaan toisen huoltajan vastustaessa voisi taas johtaa vastustavan huoltajan ajamaan elämäkatsomustiedon opetuksen uskonnollistamista, vaikka opetuksen tulee pysyä sekulaarina sen varsinaisen kohderyhmän, uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien oppilaiden tähden.

Tällöin ilman kyseisenlaista oppilaan huoltajien yhteistä tahdonilmaisua evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvalla oppilaalle on opetettava evankelis-luterilaista uskontoa, ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalla oppilaalle ortodoksista uskontoa ja uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle oppilaalle elämäkatsomustietoa; jos kyseistä opetusta ei kuitenkaan järjestetä kolmen oppilaan vähimmäismäärän jäädessä täyttymättä, oppilaalle on järjestettävä muuta opetusta tai ohjattua toimintaa, ja samoin sitä on järjestettävä oppilaalle, joka kuuluu rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan (ellei se ole oppilaiden enemmistön).

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa tilanteessa, jossa alakäisen opiskelijan huoltajat esittävät kyseisenlaisen yhteisen tahdonilmaisun, ei opiskelijalta kuitenkaan kysytä suostumusta, vaikka se tarvittaisiin, jos kyse olisikin opiskelijan uskonnollisen aseman muuttamisesta. Jos taas opiskelijan huoltajista 13 §:n sanamuodon mukaisesti yhden sallittaisiin esittää pätevästi tahdonilmaisunsa, se voisi olla sekä opiskelijan että hänen toisen huoltajansa (tai useammankin) tahdon vastainen. Olisi siis yksinkertaisempaa 13 §:n tulkinnan kannalta ja jo siksi järkevämpää ja paremmin, että opiskelijan sallittaisiin itse ilmaista tahtonsa saada opetusjärjestely, joka poikkeaa hänen äsken mainitusta oletusarvoisesta opetusjärjestelystä ja joka kuitenkin on hänen uskonnollisen asemansa sallima.

18i) Kurssi on helppo siirtää. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa alaikäisen opiskelijan on henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassaan suhteellisen helppo siirtää uskonnon tai elämäntietämystiedon opiskelunsa aikaan, jolloin hän on täysi-ikäinen ja voi siis itse valita haluamansa kurssin sekä myös halutessaan muuttaa uskonnollisen asemansa. Siirron tekisivät helpoksi opiskelun aloitus aikaisintaan puolitoista vuotta ennen opiskelijan 18-vuotispäivää, neljän vuoden opiskeluaajan ja varsinkin päättövaiheen painottuminen 18-vuotispäivän jälkeiseen aikaan, vain yksi pakollinen kurssi (eikä kaiketi valinnaisia yhtään) sekä oppivelvollisten perusopetuksen vuosiluokittaisesta etenemisestä poikkeava opetuksen joustavuus.

Mutta opiskelijaa ei pitäisi ajaa sellaiseen viivytykseen, vaan hänen tulisi saada opiskella haluamansa kurssi haluamanaan ajankohtana.

Ei pitäisi myöskään ajatella, että oppiaineen suorittamisen siirtämiseen pakottaminen olisi muka oikeutettu testi oppilaan vakaumuksen vahvuudesta. Vahva vakaumus näkyisi ajallaan olevan kurssin opiskelun intensiivisyytenä.

Opiskelija pystyisi alaikäisenä myös suorittamaan perusopetuksen oppimäärän erityisessä tutkinnossa ja siten välttämään uskonnon ja elämäntietämystiedon opetuksen.

Siksi alaikäisen opiskelijan tulisi saada itse käyttää puhe- ja päätösvaltaa uskonnon ja elämäntietämystiedon opetuksen suhteen.

On eri asia, että opiskelija saattaisi haluta lykätä uskonnon tai elämäntietämystiedon kurssin opiskelunsa aikaan, jolloin hän olisi päässyt muuttamaan uskonnollisen asemansa mieleisekseen ja pääsisi siten suorittamaan kurssin, jonka valintaa väärä uskonnollinen asema ei estäisi.

Allekirjoittanut on vakuuttunut, että jos lukio jo hänen kouluaikanaan olisi ollut nykyisen kaltaisesti kurssimuotoinen, hän olisi valtakirkon vastentahtoisenä jäsenenä torjunut hänelle muutoin pakollisena koituneet uskonnon kurssit lukion alusta lähtien, kunnes olisi päässyt eroamaan kirkosta, joko yksin omalla päätöksellään tai jo aiemmin vanhempien taipuessa antamaan sille tarvittavan suostumuksensa, sekä sitten suorittamaan elämäntietämystiedon pakolliset kurssit (aiemmin jopa kolme, nykyään kaksi), vaikka se olisi voinut johtaa lukioajan venymiseen neljänteen vuoteen ja sen seurauksena pysyvään hyvästijättöön vanhemmille.

Yhdistyksemme ajaa omalla päätöksellä tapahtuvan kirkosta eroamisen ikärajan alentamista äskeiseen nuorisolukiota ja opiskelijan huoltajien uutta asemaa koskevaan seikkaan vedoten. Mutta nyt käsillä olevassa yhdistyksemme lakiesityksessä kyse ei ole siitä, vaan ainoastaan oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijoiden saamisesta yhdenvertaiseen asemaan lukio-opiskelijoiden kanssa.

18j) Turvapaikan saaneen opiskelijan edustaja. Huoltajittaan maa-

han saapuneella alaikäisellä turvapaikan saaneella oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijalla on nimettynä lakisääteinen edustajansa. Mutta edustajaan saattaa liittyä ongelmia uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen osalta: rekrytointi etupäässä sosiaalisektorilta; mahdollinen yhteydenpito opiskelijan sukulaisiin ja tällöin ehkä heidän vaikutusvaltaansa alistuminen; kasvatustehtävästä pitäytyminen (ks. kohta 16 yllä).

Edustaja saattaisi vaikka ilmoittaa opiskelijan evankelisluterilaiseen uskonnonopetukseen (silloin, kun se olisi enemmistön opetusta) mukamas ”suomalaiseen kulttuuriperintöön tutustumisen” vuoksi sille monen esittämän väärän perustelun mukaisesti, vaikka lukutaitovaiheen opetus jopa sisältää kaksi ja alkuvaiheen opetus kaikkiaan kolme pakollista kurssia yhteiskuntatietoutta ja kulttuurintuntemusta (valtioneuvoston tuntijakoasetus 135/2017).

Edustaja saattaisi myös pyytää opiskelijalle islamin opetusta puhtaasti opiskelijan lähtömaan perusteella, vaikka opiskelija olisi ateisti tai sekularisti eikä suinkaan haluaisi islamin vaan elämäkatsomustiedon kurssille. Siis sikäli kuin opiskelija jälkimmäisestä saisi edes rehellisesti kuulla, mutta johon hänellä olisi oikeus osallistua mihinkään uskonnonvapauslaissa tarkoitettuun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomana.

Opiskelijan olisi saatava itse tehdä mahdolliset valintansa; vallan antaminen edustajalle ei istu uskonnonvapauteen lainkaan. Ei silloinkaan, kun edustaja ottaisi aina noudattaakseen opiskelijan tahdon.

18k) Uskonnon kurssi on uskonnollinen. Niin voimassa olevassa kuin luonnostellussa uudessa aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa yksi julkilausuttu uskonnon oppiaineen tehtävä on opetuksessa kannustaa opiskelijaa kunnioittamaan omaa ja toisen pyhää. Pyhä viittaa uskontoon. Tässä siis oletetaan opiskelijalla olevan (opetettava) uskonto, minkä ei tarvitse olla totta, ja pidetään uskonnoissa olevan jotain kunnioitettavaa, minkä ainakin yhdistyksemme kiistää.

Kaikki uskonnonopetus, myös kaavailun uskontotiedon nimellä, on tunnustuksellista sikäli, että siinä uskontojen opit opetetaan totena ja pääosin oppilaat nämä opit sitten myös totena tunnustavat — muutoin opetus ei olisi mahdollista.

Kuitenkin opiskelija saattaa olla kaikkia uskontoja vastaan tai joka tapauksessa pitää uskontoihin nojautumatonta, tieteen naturalistiseen todellisuuskäsitykseen pitäytyvää elämäkatsomustietoa itselleen ainoana oikeana kurssina sekä myös sopivimpana pohjana kohdata muita opiskelijoita näiden katsomustaustoista riippumatta. Opiskelija saattaa myös huomata, että juuri (valta)uskonnon opetuksen tähden uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyttä ei voi omalla päätöksellään jättää kuin aivan kohtuuttomasti vasta korkeassa 18 vuoden iässä. Opiskelija saattaa sekularistisesti toivoa tunnustukseton-

ta, maallista valtiosta vailla valtionkirkkoja ja muita uskonnollisten yhdyskuntien etuoikeuksia sekä vailla minkäänmuotoista uskonnonopetusta julkisen vallan koulussa sekä ymmärtää, että vain sellainen tunnustukseton valtio takaisi kaikille uskonnonvapauden ja kaikkien ihmisten sopuisan yhteiselon muiden ihmisten kanssa.

Kyseisen laiset opiskelijat kärsivät eniten nykyisestä huoltajan päätösvaltasta, ja he todella kärsivät. Tämä kärsimys on keskeisin perustelu huoltajan päätösvaltaa vastaan ja opiskelijan päätösvalan puolesta.

18l) Uskonnonvapaus. Nuoren ihmisen uskonnonvapauden edistäminen tämän lakiesityksen kautta olisi hyvin tärkeää.

Tietysti myös muunlaiset opiskelijat ovat ongelmissa kuin edellisessä kohdassa 18k tarkastellut ateistit ja sekularistit. Riittää ajatella ortodoksiseen kirkkoon kuuluvaa opiskelijaa, jonka huoltaja on syystä tai toisesta ilmoittanut ev.-lut. uskonnon opetukseen mutta joka haluaisi siitä pois ortodoksisen uskonnon opetukseen ja joka myös kauhistuneena seuraa, kuinka eräissä kunnissa uskontoa ja elämäntietoa on oppivelvollisten perusopetuksessa valitettavasti yhdistetty opetettavaksi samalla tunnilla ev.-lut. uskonnon opettajan johdolla vähemmistö(j)ä siten enemmistön alle jyräten.

Islamin opetukseen osallistumista koskeviin ongelmiin, joita voi olla sekä islamin uskontoa tunnustavilla opiskelijoilla että niillä opiskelijoilla, jotka eivät tunnusta islamin uskontoa vaikka heistä väärin toisin väitetään, tämä lakiesitys tuo sen lähestymistavan, että opiskelija itse näkee ongelmatilanteensa parhaiten ja osaa sen myös parhaiten ratkaista, kunhan vain saa puhe- ja päätösvalan itselleen.

18m) Perinteiset juhlat ja uskonnolliset tilaisuudet: Opetushallituksen ohjeet. Opetushallituksen ohjeen *Uskonnon ja elämäntietouden opetuksen sekä uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen esi- ja perusopetuksessa (Päivitetty 12.5.2016)* luvun 3. *Perinteiset juhlat ja uskonnolliset tilaisuudet esi- ja perusopetuksessa* molemmat alaluvut 3.1. *Perinteiset juhlat* ja 3.2. *Esi- ja perusopetuksen uskonnolliset tilaisuudet* on kirjoitettu niin, että oppilaan huoltaja käyttää puhe- ja päätösvaltaa oppilaan puolesta. Tämä koskee siis myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta. Toisaalta Opetushallituksen ohjeiden *Uskonnon ja elämäntietouden opetuksen sekä uskonnollisten tilaisuuksien järjestäminen lukiossa (Päivitetty 12.5.2016)* ja *Ohje uskonnollisten tilaisuuksien järjestämisestä ammatillisissa oppilaitoksissa (16.9.2014)* vastaavien lukujen molemmat vastaavat alaluvut on puolestaan kirjoitettu niin, että opiskelija käyttää itse puhe- ja päätösvaltaa puolestaan.

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen alaikäisten opiskelijoiden osalta tämä merkitsee suurta epäyhdenvertaisuutta lukion ja ammatil-

lisen peruskoulutuksen alaikäisten opiskelijoiden suhteen. Tämä näkyy vielä enemmän, jos oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta ja aikuisten lukiokoulutusta järjestetään samassa oppilaitoksessa ja oppilaitos järjestää (mutta järjestääkö koskaan, iltaopetuksessa?) yhteisiä perinteisiä juhlia ja uskonnollisia tilaisuuksia. Lisäksi lailla 1507/2016 muutetun perusopetuslain 46 §:n 6 momentin mukaan opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan voi sisältyä opiskelujaksoja muissa oppilaitoksissa, erityisesti ammatillisissa, joiden juhlisiin ja perinteisiin tilaisuuksiin opiskelija voisi tällöin joutua huoltajan tahdosta osallistumaan vastoin omaa tahtoaan.

Näin ollen perusopetuslain 46 §:n muuttaminen antamaan yksin opiskelijalle puhe- ja päätösvalta perusopetuslain 13 §:n suhteen olisi tärkeätä myös toteuttamaan vastaisissa Opetushallituksen ohjeissa perustuslain 11 §:n *Uskonnon ja omantunnon vapaus* opiskelijalle takaaman oikeuden olla osallistumatta omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

18n) Ikäraajat. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen alaikäiseltä opiskelijalta ratkaisevalla tavalla puuttuva täysi puhe- ja päätösvalta opiskeluasioidensa suhteen on tätä esitystä laatiessa yhä omituisempaa, kun hallitus juuri kaavaili sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa valinnanvapautta aluksi riittävän kypsälle 12 vuotta täyttäneelle lapselle mutta korjauksensa jälkeenkin jo 15 vuotta täyttäneelle lapselle.

Johtopäätös: Kohdissa 18a–18n esitetyin perustein perusopetuslain 46 § tulisi muuttaa siirtämään alaikäisen opiskelijan huoltajalta opiskelijalle itselleen valta esittää kukin perusopetuslain 13 §:ssä tarkoitettu uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskeva tahdonilmaisu.

Täydentävä huomautus: Allekirjoittanut on tällä samalla päivämäärällä laatinut kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden yllä kohdissa 6 ja 11 esitetyistä ongelmista. Kantelun tavoite on osaltaan saada ministeriö tarttumaan tähän lakiesitykseen. Kantelu on liitteenä.

Allekirjoitus (kynästä): Matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi

Liite: Kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista (Jouni Luukkainen 7.4.2017)

Lähetetty sähköpostitse:

liitteen kera opetus- ja kulttuuriministeriölle (kirjaamo@minedu.fi)

ja kantelun liitteenä oikeusasiamiehelle (oikeusasiamies@eduskunta.fi)
sekä liitteen kera tiedoksi Opetushallitukselle (kirjaamo@oph.fi)